

ประชาธิปไตยแบบตัวแทน :
ปัญหาอุปสรรคและตัวแบบทางเลือกการพัฒนาการเมืองไทย
The Representative Democracy:
Problems and Alternative Model of Thai Political development

วิศาล ศรีมหาวิโร
WISAN SRIMAHAWARO

บทคัดย่อ

การเมืองการปกครองไทยสมัยสุโขทัยเป็นแบบชนมราชาพ่อปกครองลูกเป็นสังคัม ประเพณี จารีตนิยม ยึดหลักประเพณี อาวุโส เครื่องครัดศาสนา เชื้อชไตกลาง โชคชะตา สิ่งศักดิ์สิทธิ์และอำนาจนิยม ต่อมาสมัยอยุธยา ธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้นยึดเทวราชาเป็นสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ระบบอุปถัมภ์และเชือกฏแห่งกรรม สมัยรัชกาลที่ 5 คนรุ่นใหม่ถวายแนวคิดประชาธิปไตยมาใช้ในการปกครองประเทศเป็นที่มาของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นประชาธิปไตยในระบอบรัฐสภาแบบตัวแทน ที่มีลักษณะ “อำมาตยาธิปไตย” อำนาจอยู่ที่บุคคลเฉพาะกลุ่มโดยเฉพาะข้าราชการระดับสูง มาสู่ประชาธิปไตยที่มีลักษณะ “ธนาธิปไตย” อำนาจอยู่ที่กลุ่มทุนธุรกิจ ดำเนินมาจนปัจจุบันเป็นปัญหา ความขัดแย้งและแตกแยกอย่างรุนแรง กลายเป็นการเมืองสัญลักษณ์ การเมืองเรื่องสี ไพร่-อำมาตย์ ไม่สามารถแก้ปัญหาและตอบสนองความอยู่ดีมีสุขของประชาชนได้จุดริ่งการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ที่เป็นการพัฒนาประเทศโดยรวม จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งยวดที่ประเทศไทย จะต้องเร่งพัฒนาทางการเมืองเพื่อพัฒนาประเทศให้มีประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ ด้วยเหตุที่ความสมบูรณ์ของสมาชิกในสังคัมเป็นเรื่องของเศรษฐกิจ การแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดคือ การพัฒนาสังคม โครงสร้างและกลไกของสังคัมคือ ระบบการเมือง บทความนี้เป็นการนำเสนอทางออกของวิกฤติการณ์ทางการเมืองที่เป็นตัวแบบ (Model) ที่จะใช้เป็นกรอบคิดในการนำสู่

ยุทธศาสตร์แผน โครงการและกิจกรรมการพัฒนา ภายใต้บริบทสังคมไทยในสังคมโลกทุนนิยมโลกาภิวัตน์ โดยเสนอเป็นตัวแบบการพัฒนาการเมืองเชิงระบบ ได้แก่ ตัวแบบที่เน้นการวิเคราะห์โครงสร้าง การปฏิรูปโครงสร้างเชิงอำนาจ การป้องกันไม่ให้เกิดเมืองถูกแทรกแซงโดยอำนาจนอกระบบและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ตัวแบบพัฒนาคน(ประชาชน) เพื่อพัฒนาประชาธิปไตย ได้แก่ การพัฒนาวัฒนธรรมและการมีส่วนร่วมทางการเมือง การสร้างและพัฒนาจิตวิญญาณสาธารณะและการพัฒนาสังคมให้เป็นประชาสังคม และตัวแบบการพัฒนาประชาธิปไตยทั้งเชิงระบบและคนไปพร้อมกัน ได้แก่ การสร้างชนชั้นกลางให้เป็นฐานเสียงและสร้างชนบทให้เป็นฐานนโยบายและการสร้างประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจให้เป็นรากฐานประชาธิปไตยที่สมบูรณ์

คำสำคัญ : การพัฒนาการเมือง ประชาธิปไตยตัวแทน ปัญหาอุปสรรคประชาธิปไตย
ตัวแบบทางเลือกการพัฒนา

Abstract

The early Sukhothai polity served the concept of legitimacy through patriarchy. But in due course with the expansion of the Kingdom and sophisticated complexity of society, the concept had undergone change, and the patriarchy was replaced by Dhammaraja (King) a processor of religion, conservative tradition which were based on seniority tradition, superstition, religion fate and most sacred. Afterward the concept Dhammaraja as a moral and righteous Buddhist Monarch has been admixed with Devaraja(divide theory) cult in Ayudhaya, Thonburi, and early Rattanakosin which was believed throughout society, and they had relationship as a relatives, paternalisms, and believed in the law of Kamma (actions).

By mid 1880s, the small group of Western educated elites had challenged tradition based authority and its legitimacy through the submission of lengthy

memorandum, asking King Chulalongkorn to institute a Constitutional Monarchy. It has marked the era of the beginning of the Representative Democracy and political transformation since 1932. The political system and the bureaucracy in Thailand have undergone change two major regime transitions: first, the bureaucratic polity which characterize as Bureaucratic elites were appointed as cabinet members and members of parliament, second, the transition from Bureaucratic Polity to a Plutocratic Polity which business groups play important role in political process. These business groups developed fast and play economic role by monopolize power and economic exploitation that brought direct change to the economic situation, and creating the serious conflict of interest inside society. Until the current conflicts and severely disorganized become a political symbol, divided political groups as a color symbol, bureaucrat-proletariat that cannot be resolved well being of its citizens, suspension the development of nation as a whole. Therefore, it is extremely necessary to accelerate the development of democracy in Thailand because the integrity of the members of the society is a matter of economic. The expression of thoughts is the development of society. Social structure and social mechanism became a political system. This article is presented for the purpose of a political solution from the crisis by creating a model that cold be used as a framework to bring the strategic plan, project and development activities under context of Thai society in the global capitalism and globalization. The model was proposed as the development of political system such as focuses on structural analysis, reform the power structure, and prevent the political interference, creating a harmonious transition, a model to develop people in accordance to the democracy development such as development of a democratic culture and political participation, creation and development of public spirit, and social development

as a civil society. Creation a model of democracy development both a system and people such as creation vote system based on the middle class people and policy making base on rural areas. Establishment the root of true democracy base on economic.

Key word: Political Development, Representative Democracy, Problem and Obstacle of Democracy, Alternative Model of Development

บทนำ

การพัฒนาการเมืองและการปกครองในสังคมไทย ขอกล่าวไปด้วยกัน ด้วยเหตุผลว่า การเมืองและการปกครองเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน การที่จะพัฒนาการเมืองและการปกครองของไทยในปัจจุบันและอนาคต มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องย้อนไปศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลความเป็นมาของการเมืองการปกครองไทยในอดีต เริ่มจากการเมืองการปกครองในสังคมไทยสมัยก่อนการเปลี่ยนแปลง 2475 สมัยสุโขทัยที่ได้รับการสถาปนาขึ้นในช่วงการเสื่อมของอาณาจักรขอมโดยรวบรวมเมืองสำคัญ ๆ คือ สุโขทัย ศรีสัชนาลัย ท่งผึ้ง บางยม และสองแคว ลักษณะโดยทั่วไปของสุโขทัยมีลักษณะเป็นสังคมแบบประเพณีหรือสังคมจารีตนิยม ยึดถือหลักประเพณีอาวุโส เครื่องครัดศาสนา เชื่อถือโชคกลาง โชคชะตา การกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีความสัมพันธ์กับรัฐแบบไม่เท่าเทียม อำนาจอยู่ที่บุคคลเดียวคือพ่อขุนหรือเจ้าเมืองหรือกษัตริย์ เสมือนพ่อปกครองลูกเป็นผู้นำตามความเชื่อแบบธรรมราชา (ธิดา สารยา. 2521: 34 - 40) การรับคนมาทำหน้าที่ราชการอาศัยความสัมพันธ์ทางเครือญาติ หรือการขอบพอบส่วนตัวเป็นระบบอุปถัมภ์ ผู้ปกครองจะต้องเป็นกษัตริย์นักรบที่เด็ดขาดจึงจะสามารถปกครองได้ จากระบบพอบขุนเข้าสู่ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ คือ การเมืองการปกครองสมัยอยุธยา ที่สังคมโดยทั่วไปมีลักษณะเหมือนสมัยสุโขทัยไปจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ถือกษัตริย์เป็นเทพเจ้าเนื่องจากรับแนวคิดเทวราชาจากเขมรที่รับมาจากอินเดียอีกทอดหนึ่ง มีคติความเชื่อลัทธิพราหมณ์ กษัตริย์มิใช่มนุษย์ธรรมดา หากอำนาจไม่ตกแก่กษัตริย์ก็จะตกแก่เจ้านายหรือขุนนาง การสืบทอดอำนาจในรูปสืบสายโลหิต (ลิขิต ธีรเวคิน. 2529. 7-11) ผู้ถูกปกครองเป็นไพร่และทาส เป็นไทแก่ตัวไม่ได้

มีการนำเครือญาติมาใช้ในการสร้างเสถียรภาพของราชบัลลังก์ การเมืองการปกครองสมัยกรุงธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้นก็ยังเป็นระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ โดยที่สมัยธนบุรีซึ่งเป็นสมัยฟื้นฟูอาณาจักรใหม่โดยพระเจ้าตากสินที่นำการบริหารราชการจากอยุธยามาใช้ ชนชั้นก็ยังเหมือนสมัยอยุธยา (สายชล วรรณรัตน์. 2527: 266 - 279) การเมืองการปกครองไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1- 3) มีลักษณะเหมือนสมัยอยุธยา ที่ยังเป็นสังคมระบบไพร่ ต่อมาสมัยรัชกาลที่ 4 ได้เริ่มรับวัฒนธรรมตะวันตกที่หลังไหลเข้ามา โดยเฉพาะผลมาจากการทำสนธิสัญญาเบาว์ริง มีผลทำให้ระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ (Self Sufficient) มาเป็นระบบเศรษฐกิจแบบตลาด (Marketing Economy) โดยอธิบายว่าเพื่อเป็นการทำประเทศให้ทันสมัย (Modernization) พุทธศาสนายังเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทย เชื้อกฎแห่งกรรมและการสั่งสมบุญเพื่อชีวิตที่ดีในภายภาคหน้า (อัจฉราพร กุฑพิสัย. 2527 : 382) หากกษัตริย์อ่อนแอ อำนาจจะตกอยู่กับขุนนางเหมือนสมัยอยุธยา มีการนำระบบคุณธรรมมาแทนระบบอุปถัมภ์ในระบบราชการ คือ ความสัมพันธ์ทางเครือญาติและการสืบตระกูล เป็นการยึดหลักความสามารถบุคคล มาในสมัยรัชกาลที่ 5 มีการส่งคนไปเรียนต่างประเทศโดยเฉพาะยุโรป มีการปฏิรูปการปกครองส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค ส่วนท้องถิ่น ปฏิรูปทางสังคมโดยการยกเลิกไพร่และเลิกทาส และปฏิรูประบบเศรษฐกิจที่กำลังตกต่ำจากผลสงครามโลกครั้งที่ 1 สภาพสังคมที่มีความเหลื่อมล้ำ ทำให้ประชาชนที่มีการศึกษาไม่พอใจสภาพสังคมขณะนั้น คนรุ่นใหม่ได้ถวายนโยบายการปกครองที่เป็นประชาธิปไตย มีรัฐธรรมนูญ มีรัฐสภา ประกอบกับอำนาจการบริหารราชการแผ่นดินมีได้อยู่ที่กษัตริย์แต่จะตกอยู่ที่พระราชวงศ์เป็น “การเมืองราชาธิปไตย” ความไม่พอใจดังกล่าวดำเนินการต่อมาจนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยคณะราษฎรที่พยายามสถาปนาการปกครองระบอบประชาธิปไตย แต่ในสภาพจริงกลุ่มผู้มีอำนาจกลับพยายามสงวนรักษาอำนาจทางการเมืองไว้กับกลุ่มของตนและพวกตน จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงเพื่อดำรงอำนาจทางการเมืองของคณะผู้ก่อการหรือคณะราษฎรมากกว่า (ชัยอนันต์ สมุทวณิช. 2515: 49-50) สภาพการณ์ต่อมาการเมืองการปกครองไทยสมัยหลังการเปลี่ยนแปลง 2475 ถึงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เป็น “ระบอบอำมาตยาธิปไตย” ที่อำนาจแท้จริงอยู่ที่ข้าราชการโดยเฉพาะทหารระดับสูง เกิดเหตุการณ์

14 ตุลาคม 2516 มีการเดินขบวนประท้วงขับไล่ผู้นำออกนอกประเทศและเกิดเหตุการณ์สี่ปีเนื่องไปยังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ทั้งสองเหตุการณ์ทำให้นักศึกษา ปัญญาชนหนีเข้าป่าไม่รวมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย(พคท.) อยู่หลายปีจนรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ออกนโยบาย 66/23 แก้ปัญหาความสามัคคีในชาติกลับคืนมาสภาพทางการเมืองเป็นประชาธิปไตยแบ่งบาน ชนชั้นกลางและนักธุรกิจลงเล่นการเมืองมากขึ้น ต่อมาเกิดการใช้จ่ายเงินเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งในลักษณะธุรกิจการเมือง จนเกิดการเมืองเงินตรา (Money Politic) ก่อตัวเป็น “ระบอบธนธิปไตย” ที่อำนาจทางการเมืองถูกยึดครองโดยกลุ่มทุนธุรกิจ นายทุน มีโอกาสเป็นกรรมการบริหารพรรคและเกิดการแก่งแย่งตำแหน่งรัฐมนตรีจนบางรัฐบาลถูกกล่าวหาเป็น “Grand Dinner Cabinet”, Buffer Cabinet และ Fast- Food Cabinet (รังสรรค์ ฐานะพรพันธ์. 2544: 224) เกิดเหตุการณ์นองเลือด 17-20 พฤษภาคม 2535 การเมืองไทยโดยภาพรวมเกิดปัญหามากมายหลายด้าน โดยเฉพาะการใช้จ่ายเงินซื้อเสียงแรกในประวัติศาสตร์การเมืองไทยและคอร์รัปชัน นำไปสู่การปฏิรูปทางการเมือง ได้รัฐธรรมนูญปี 2540 เป็นที่มาของการเมืองแนวใหม่หรือการเมืองภาคประชาชน พรรคไทยรักไทยได้เป็นรัฐบาลและอยู่ครบวาระเป็นรัฐบาล เกิดการยุบรวมพรรคและพรรคไทยรักไทยขณะการเลือกตั้งได้เป็นรัฐบาลต่ออีกสมัย บริหารเรื่อยมาด้วยนโยบายประชานิยมจนมาเกิดการรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 โดยคณะปฏิรูปการปกครองฯ อาศัยอำนาจตามความในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย(ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549 มีพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี ต่อมาเกิดการยุบพรรคไทยรักไทย และตั้งพรรคใหม่เป็นพรรคพลังประชาชน กำหนดรัฐธรรมนูญปี 2550 เลือกตั้ง 23 ธันวาคม 2550 พรรคพลังประชาชน ชนะการเลือกตั้งเป็นรัฐบาล มีนายสมคิด สุนทรเวช เป็นนายกรัฐมนตรี เกิดกลุ่ม พธม. ต่อต้าน และกลุ่ม นปช. สนับสนุน และต้องพ้นตำแหน่งไปกับรายการซิมไปบ่นไป นายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ได้เป็นนายกรัฐมนตรี พรรคพลังประชาชนถูกยุบพรรคทำให้นายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ พ้นตำแหน่งนายกรัฐมนตรี การเมืองการปกครองไทยเกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรงเป็น “การเมืองเชิงสัญลักษณ์หรือการเมืองพลังมวลชน” นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เป็นนายกรัฐมนตรี จนเกิดเหตุการณ์ 19 พฤษภาคม 2553 แม้ได้รัฐบาลใหม่ นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี จากรัฐธรรมนูญ

ปี 2550 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 1) แต่สังคมก็ยังมีปัญหาสับสนวุ่นวาย เรียกร้องการปรองดองสมานฉันท์และการเรียกร้องการปฏิรูปประเทศไทยมาจนปัจจุบัน

บทความนี้มีจุดประสงค์การนำเสนองานทางวิชาการเพื่อค้นหาทางออก (Resolution) ที่เป็นทางรอดของวิกฤติการณ์ทางการเมือง มีลักษณะเป็นตัวอย่างทางเลือก (Alternative Model) ที่เป็นกรอบคิดหรือกระบวนทัศน์ (Paradigm Shift) ในการที่จะนำไปสร้างยุทธศาสตร์ (Strategy) แผนโครงการและกิจกรรมการพัฒนาทางการเมืองไทยภายใต้บริบทสังคมไทยในสังคมโลกทุนนิยมโลกาภิวัตน์ให้เกิดความยั่งยืนในการพัฒนาประเทศ

ปัญหาอุปสรรคของการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยไทย

ในเรื่องปัญหาอุปสรรคของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยไทยนั้น ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2538: 249 – 253) ได้อธิบายโดยถือว่าปัญหาอุปสรรคดังที่กล่าวนี้เป็นความล้มเหลวของอุดมการณ์ประชาธิปไตย คือ สังคมไทยได้รับเอาแนวความคิดทางประชาธิปไตยจากต่างประเทศมากำหนด รูปแบบและวิธีการปกครองอย่างเต็มที่เมื่อปี พ.ศ. 2475 การรับเอาวิธีการของประชาธิปไตยมาใช้ในสังคมไทยนี้เกือบจะเป็นวิธีการแบบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์เต็มรูปแบบ กล่าวคือให้สิทธิในการเลือกตั้งทั่วไป (Universal Suffrage) อย่างรวดเร็วโดยไม่มีวิวัฒนาการขยายสาขาหรือขอบเขต (Franchise) เหมือนกับประเทศอื่น ๆ (สตรีได้รับสิทธิทันที) การรับเอารูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยมาใช้มีลักษณะเป็นทางการมากกว่าเกิดจากพลังทางการเมืองซึ่งมาจากประชาชน

ตลอดระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา มีข้อสังเกตว่าผู้นำประเทศและประชาชนส่วนหนึ่งที่มีความตื่นตัวทางการเมือง มีความเชื่อและความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยที่ผิดพลาด คือ ถือว่าการจัดรูปแบบการปกครอง (การมีรัฐธรรมนูญ มีกฎหมายเลือกตั้ง มีพรรคการเมือง) และวิธีการของประชาธิปไตย (การมีระบบรัฐสภา การถือเสียงข้างมาก เป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจ มีการเลือกตั้ง) เป็นการบรรลุถึงความเป็นประชาธิปไตยสมบูรณ์แล้ว กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ยังไม่แยกวิธีการทางประชาธิปไตยออกจากเป้าหมาย

ของประชาธิปไตย ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าเมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแล้ว มีการเลือกตั้ง มีรัฐสภา คนส่วนหนึ่งเข้าใจว่า เราได้ประชาธิปไตยแล้วไม่มีความจำเป็นอะไรที่กลุ่ม อิทธิพลต่าง ๆ จะทำการประท้วงหรือเรียกร้องผลประโยชน์จากรัฐบาลอีก และมีทัศนคติ ต่อการชุมนุมทางการเมืองว่า เป็นการบ่อนทำลายระบบประชาธิปไตย การย่ำรูปแบบ และวิธีการทางประชาธิปไตย โดยละเลยจุดหมายของวิธีการปกครองที่จะส่งเสริมให้ ประชาชนส่วนใหญ่ในสังคม บรรลุถึงความสมบูรณ์อย่างไม่มีช่องว่างของความแตกต่าง ทางรายได้และโอกาสในการดำรงชีพอยู่ได้นี้ ทำให้เป้าหมายหลายอย่างเลื่อนราง เช่น การย้ายสิทธิทางการเมืองและความเสมอภาคทางการเมือง ทางด้านการมีรัฐบาลที่ได้รับ การเลือกตั้งจากประชาชน มีรัฐสภาโดยไม่คำนึงถึงความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ (Economic Equality) ทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจขาดมิติทางการกระจายรายได้ การ เฉลี่ยความสุข และผลประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับจากผลของการพัฒนานั้น (Income Distribution) และปัญหาเกี่ยวกับการย่ำรูปแบบและวิธีการทางประชาธิปไตย ในสังคมที่มี สภาพทางเศรษฐกิจซึ่งมีความเหลื่อมล้ำทางรายได้และชีวิตความเป็นอยู่แตกต่างกัน อย่างมาก และมีติดต่อกันมาเป็นเวลาช้านานนี้ มีผลทำให้วิธีการแบบประชาธิปไตย เอื้ออำนวยให้การกดขี่และการเอารัดเอาเปรียบกันในสังคมไทย เป็นไปได้ด้วยความชอบธรรม (Legitimized Exploitation) และทำให้กลุ่มคนที่มีอำนาจเศรษฐกิจ สามารถอ้างนามของประชาธิปไตยในการใช้อำนาจทางการเมืองที่จะสนับสนุน ผลประโยชน์ของกลุ่มตนได้มากขึ้น

การอ้างความเสมอภาคในโอกาส (Equality of Opportunity) ในสังคมที่กลุ่มคน เริ่มต้นจากพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันอย่างมาก ไม่ได้ก่อให้เกิดความเสมอภาค ในโอกาสที่บุคคลที่อยู่ในระดับขั้นต่ำที่สุดของสังคม จะพัฒนาชีวิตคนได้อย่างเต็มที่ แต่ กลับมีผลทำให้ผู้ที่แข็งแรงแล้วแข็งแรงยิ่งขึ้นและผู้ที่ย่อนแอกว่าไม่มีทางไล่ทัน ประชาธิปไตยที่ใช้อยู่ในประเทศไทย ย้ำลักษณะของเสรีนิยมซึ่งให้ความสำคัญแก่ ปัจเจกชนจนเกินไป (Excessive Individualism) มากกว่าที่จะเน้นหนักไปในทางสังคมนิยม (Democratic Socialism) ดังนั้นสำหรับกลุ่มชนบางหมู่แล้ว ระบบและวิธีการ ปกครองประชาธิปไตยเสรีนิยมจึงไม่ได้ช่วยแก้ปัญหาพื้นฐานสำคัญของสังคมไทยได้

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ประชาธิปไตยในสังคมไทยยังไม่ได้มีวิวัฒนาการเปลี่ยนไปในทางที่ใกล้เคียงกับแนวความคิดทางสังคมนิยมประชาธิปไตยเลย อย่างไรก็ตามนับแต่ พ.ศ. 2516 เป็นต้นมา พรรคการเมืองต่าง ๆ ได้เห็นความจำเป็นของการปรับวิธีการให้เข้ากับเป้าหมายทางสังคมนิยมมากขึ้น กล่าวคือ ใช้แนวความคิดทางสังคมนิยม เช่น การกระจายรายได้ที่เป็นธรรม เป็นเป้าหมายและวิธีการทางประชาธิปไตย เช่น การมีระบบรัฐสภาเป็นแนวทางที่จะบรรลุเป้าหมายทางสังคมนิยมนั้น แต่ทั้งนี้อาจเป็นเพราะระบบประชาธิปไตยที่ยึดถือกันปฏิบัติอยู่ได้รับการทำลายจากความคิดสังคมนิยมสุดโต่ง ทั้งจากการต่อสู้ของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยเอง และจากพลังทางการเมืองของพรรคการเมืองฝ่ายสังคมนิยมและพลังของนักศึกษา ซึ่งยึดแนวความคิดสังคมนิยมหรือสังคมนิยมประชาธิปไตยมากกว่าประชาธิปไตยเสรีนิยมก็เป็นได้

ความล้มเหลวของอุดมการณ์ประชาธิปไตยในประเทศไทยนี้ เกิดจากสาเหตุหลายประการที่เห็นได้ชัดเจนนก็คือ การที่ระบบและวิธีการของประชาธิปไตย ไม่มีโอกาสที่จะพิสูจน์คุณประโยชน์ของระบบอย่างต่อเนื่องกัน (เนื่องจากเกิดการปฏิวัติรัฐประหารล้มเลิกรัฐธรรมนูญ ยุบสภาบ่อยครั้ง) เมื่อเป็นเช่นนี้ การพัฒนาวิธีการของประชาธิปไตยเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายของสังคม ที่จะช่วยแก้ไขปัญหาพื้นฐานทางชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน จึงไม่มีโอกาสที่จะเกิดขึ้นได้ในช่วงเวลาที่ผ่านมานี้

การที่ระบบการเมืองรัฐสภาจะสามารถพิสูจน์คุณประโยชน์ของระบบได้นั้น จำเป็นต้องได้รับโอกาสในการปฏิบัติงาน โดยปราศจากการแทรกแซงโดยวิถีทางนอกเหนือรัฐธรรมนูญ (การปฏิวัติรัฐประหารโดยคณะทหาร) เพื่อว่าความต่อเนื่องของระบบรัฐสภานี้ จะช่วยให้พรรคการเมืองมีเวลาในการจัดตั้ง ขยายขอบเขตสาขาออกไปในชนบท เพื่อช่วยเชื่อมโยงผลประโยชน์ของประชาชนกับนโยบายของรัฐ รับผิดชอบต่อความทุกข์ยากของประชาชนและวางแนวทางที่จะแก้ไขปัญหาเหล่านั้น ในระยะยาวเมื่อพรรคการเมืองกับประชาชนมีความสัมพันธ์กันแน่นแฟ้นขึ้น ความสามารถในการปรับตัวของพรรคการเมือง ให้สอดคล้องกับผลประโยชน์ของประชาชนที่ยังเป็นส่วนที่เสียเปรียบในสังคมก็จะมีสูงขึ้น ความจำเป็นในการปรับระดับแนวความคิดเสรีนิยมสุดโต่ง (Laissez-Faire Liberalism) ให้หันเหมาในทางสังคมนิยม ย่อมจะมีขึ้นเนื่องจากพรรคการเมืองแต่ละพรรคจะต้องพยายาม

หาความสนับสนุนจากประชาชนส่วนใหญ่ซึ่งนับวันแต่จะมีโอกาสที่จะดำเนินต่อเนื่องไปได้ การเลือกตั้งทุก ๆ สี่ปี จะดำเนินไปได้โดยไม่ขาดตอน ซึ่งต่างกันในอดีตที่ช่วงเวลาของการเลือกตั้งสะดุดหยุดชะงักและในระหว่างเวลาที่ประเทศไทยไม่มีรัฐธรรมนูญ ไม่มีการเลือกตั้ง พรรคการเมืองที่เคยเข้าแข่งขันทางการเมืองก็หยุดปฏิบัติงาน ทำให้สังคมทางการเมือง (Political Socialization) ชะงักกัน การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างผู้แทนกับประชาชนสะดุดหยุดลง การขาดตอนต่อเนื่องของการเลือกตั้งของพรรคการเมืองและของรัฐสภาทำให้พรรคการเมืองแต่ละพรรคขาดโอกาสในการปรับปรุงองค์การ ปรับนโยบายให้เข้ากับสภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ขาดโอกาสที่จะทำการเลือกสรรสมาชิกและผู้นำของพรรค ขาดโอกาสที่จะทำความเข้าใจกับประชาชนเกี่ยวกับการทำงาน และคุณประโยชน์ของการมีระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย ในช่วงเวลาดังกล่าวประชาชนจึงมีแต่ระบบราชการที่จะติดต่อเรียกร้องสิทธิและผลประโยชน์ซึ่งโดยลักษณะของระบบราชการ และตัวแทนของระบบคือข้าราชการนั้นขาดความรับผิดชอบต่อประชาชน ข้าราชการเป็นกลุ่มอาชีพที่มีความมั่นคงในการอยู่ในตำแหน่งหน้าที่ ไม่จำเป็นที่จะเอาใจใส่ในทุกข์สุขของประชาชน ปราศจากโอกาสและอำนาจที่จะให้คุณให้โทษตรงได้ ตลอดเวลาที่ประเทศไทยไม่มีผู้แทนราษฎรระบบราชการและตัวข้าราชการโดยเฉพาะในเขตชนบทปฏิบัติการได้โดยปราศจากการถ่วงดุลทำลาย ยิ่งนานวันเข้าเท่าใด อำนาจของระบบราชการก็มีแนวโน้มที่จะถูกใช้ไปในทางที่เป็นปฏิปักษ์ต่อประชาชนมากขึ้นเท่านั้น

ในกรณีที่ระบบประชาธิปไตยมีความต่อเนื่อง นั้นย่อมหมายถึงโอกาสของกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ของประชาชนผู้เสียเปรียบ จะสามารถจัดตั้งองค์การได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เรียนรู้วิธีการตกลงต่อรองร่วมกันตามวิถีทางประชาธิปไตยมากขึ้น และกลุ่มอิทธิพลของผู้เสียเปรียบเหล่านี้จะมีส่วนช่วยให้กลุ่มอิทธิพลและกลุ่มผลประโยชน์ของนายทุนอุตสาหกรรมที่ทรงพลัง และสะสมความแข็งแกร่งไว้ตลอดเวลา ภายใต้ระบบการปกครองแบบคณาธิปไตย ทหาร พลเรือนเปลี่ยนท่าที และทัศนคติที่มีต่อการแสวงหาประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ทำให้ศูนย์ของอำนาจขยายขอบเขตมากขึ้นแทนที่จะรวมอยู่ที่ระบบราชการ ระบบการค้าอุตสาหกรรม ระดับนายทุนใหญ่แต่เพียงอย่างเดียว ในระยะยาว

ย่อมจะคาดหวังได้ว่าจะเกิดศูนย์อำนาจอื่นๆ คอยถ่วงอำนาจดั้งเดิมของระบบราชการและกลุ่มอุตสาหกรรม-นายทุน-เจ้าของที่ดิน-นายทุนต่างชาติได้

อย่างไรก็ดี ในขณะที่ความคิด-ความเชื่อแบบดั้งเดิม คงอยู่ในสังคมไทย ในขณะที่ระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยล้มเหลว และอุดมการณ์ประชาธิปไตยไม่สามารถแพร่ขยายไปได้ นี่ก็ได้มีการท้าทายจากอุดมการณ์ใหม่ คืออุดมการณ์มาร์กซิสต์ ซึ่งปฏิเสธอุดมการณ์ประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม แต่ด้วยจุดอ่อนที่จำกัดสิทธิเสรีภาพเพื่อต้องการความเป็นธรรมของอุดมการณ์และระบบดังกล่าวได้พ่ายแพ้และล่มสลายในเวลาต่อมา

ในขณะที่ธีรยุทธ บุญมี (2540: 69-73) ได้กล่าวถึงความล้มเหลวของการปกครองโดยใช้ระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน (Representative Democracy or Politics) ไว้ว่า ความล้มเหลวของประชาธิปไตยแบบตัวแทน เป็นปัญหาใหญ่หลวงและแก้ไขได้ยากมากในบ้านเรา ประชาธิปไตยแบบตัวแทนของตะวันตก หมายถึงการที่บุคคลซึ่งเป็นปัจเจกชนจะใช้หลักเหตุผล สิทธิและความรับผิดชอบของแต่ละคน เลือกตัวแทนเข้าไปใช้อำนาจรัฐแทนประชาชนทั้งหมด ส่วนประชาธิปไตยระบบตัวแทนของเรา ไม่ได้มีรากฐานมาจากบุคคลที่รู้จักการใช้สิทธิอำนาจรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม กลุ่มอุปถัมภ์ในชนบทที่ก่อตัวเป็นเครือข่ายของระบบหัวคะแนนของผู้มีอิทธิพลท้องถิ่น โดยมีกลุ่มทุนอภิสิทธิ์ ทุนผิดกฎหมาย เช่น ทุนโปรเจกขนาดใหญ่ ทุนสัมปทาน ทุนพนัน ทุนของเถื่อน เป็นผู้ประสานงานความเคลื่อนไหวระดับชาติให้ หรือที่เรียกว่า “ระบบธนาธิปไตยอุปถัมภ์” เป็นตัวเลื้อยโยงกินสัมปทานโครงการต่างๆ ของชาติ ทำให้ระบบราชการเต็มไปด้วยคอร์รัปชัน วงจรการซื้อเสียง-คอร์รัปชันโยงกินเพื่อถอนทุน-สร้างเครือข่ายหัวคะแนนเพิ่ม เพื่อซื้อเสียงการเลือกตั้งครั้งต่อไป ยิ่งนับวันจึงยิ่งขยายตัวออกไปทั้งปริมาณและความรุนแรง

การบริหารประเทศของพรรคการเมืองภายใต้ระบบเช่นนี้ ไม่มีทางมีประสิทธิภาพหรือมีวิสัยทัศน์ที่ยาวไกลได้ ผู้นำการเมืองก็ยากที่จะดำรงคุณธรรมในระดับเพียงพอที่สังคมจะยอมรับจึงเกิดวิกฤตศรัทธาและวิกฤติความชอบธรรมกับทุกๆ รัฐบาลตลอดมาในอดีตเราแก้ปัญหาความล้มเหลวของประชาธิปไตยไทย ๆ นี้ด้วยการปฏิวัติรัฐประหารใช้อำนาจเผด็จการ และถัดมาพลังประชาธิปไตยก็ลุกขึ้นมาต่อสู้คัดค้านการใช้อำนาจเผด็จ

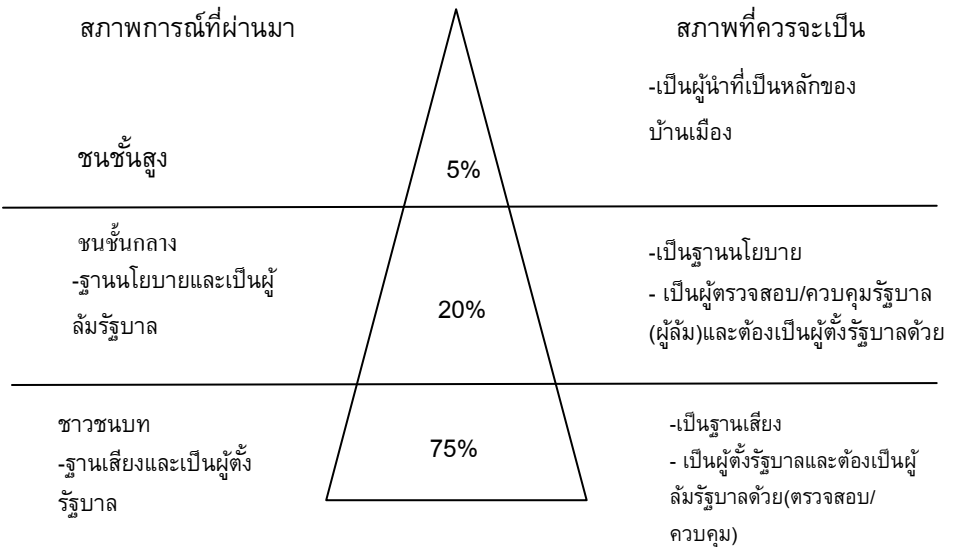
การ เปิดทางให้ระบบพรรคการเมืองอีก วนเวียนกันอยู่เช่นนี้ กลายเป็นวงจรแห่งความชั่วร้ายหรือวงจรอุบาทว์ ที่หมักหมมสะสมปัญหาทางการเมืองไทย

การเมืองในระบอบประชาธิปไตยไทยจากปี พ.ศ. 2475 มาจนปัจจุบัน (พ.ศ.2554) เกือบ 80 ปี เรามีการปฏิวัติรัฐประหารถึง 21 ครั้ง จากปฏิวัติโดยคณะ รสช. ปี 2534 วางเว้นมา 15 ปีก็มีปฏิวัติรัฐประหารครั้งล่าสุด 19 กันยายน 2549 ซึ่งอนาคตไม่มีใครให้หลักประกันได้ว่าการแทรกแซงทางการเมืองในลักษณะดังกล่าวจะไม่เกิดขึ้นอีก

จากสถานการณ์ดังกล่าวที่ได้กล่าวมาการเมืองการปกครองไทยก่อนมีปฏิรูปทางการเมืองและได้รัฐธรรมนูญปี 2540 ผู้เขียนพอประมวลปัญหาต่างๆ ได้ดังนี้คือ(1) ปัญหาอุดมการณ์ทางการเมือง (2) ปัญหาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน (3) ปัญหาการใช้รัฐธรรมนูญ (4) ปัญหาการถ่ายทอดอำนาจทางการเมือง (5) ปัญหาการดำเนินงานของฝ่ายนิติบัญญัติ (6) ปัญหาการครอบงำและการผูกขาดอำนาจเศรษฐกิจ (7) ปัญหา กลุ่มผลประโยชน์ และพรรคการเมือง (8) ปัญหาการเมืองไทยกับระบบราชการ (9) ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรทางการเมือง องค์กรบริหารและประชาชน (10) ปัญหาความร่วมมือระหว่างทหารกับพลเรือนในทางการเมือง (11) ปัญหาความมั่นคงของชาติ (12) ปัญหาการจัดสรรงบประมาณกับการกระจายรายได้ และ (13) ปัญหาการดำเนินงานของฝ่ายบริหาร ในขณะที่วิชญ์ วรรณุญ ในเนชั่นสุดสัปดาห์ (2539 : 13) ได้อธิบายเพิ่มเติมโดยสรุปจากผลการวิจัยว่า ในสถานการณ์ปัจจุบัน รัฐมีอำนาจ (อำนาจทางการเมือง) แต่รัฐไม่มีประสิทธิภาพ เอกชนมีประสิทธิภาพ แต่เอกชนก็ต้องพึ่งรัฐ จึงเป็นที่มาของการวิ่งเต้นต่าง ๆ จึงต้องมีองค์กรอิสระมาดูแลทั้งรัฐและเอกชน องค์กรอิสระนี้ ธีรยุทธ บุญมี ในเนชั่นสุดสัปดาห์ (2539 : 13) เสนอว่าต้องเป็นองค์กรของประชาชน ที่ประชาชนที่ไม่มอบอำนาจให้รัฐหรือเอกชนไปทำ แต่สังคมต้องร่วมกันดูแลตรวจสอบและเป็นอำนาจที่กระจัดกระจายตามขอบเขตของกิจกรรมที่เขาตั้งขึ้นมา สอดรับกับบรรคัตถ์ อูวรรณโณ (2539 : 9) กล่าวว่าปัญหาการเมืองไทยในเรื่องความไม่สุจริตชอบธรรม เกิดขึ้นเหมือนบริษัทหรือขุมขุมมสหกรณ์ที่กรรมการมีอำนาจมากเกินไป โกงโดยที่จับไม่ได้ไล่ไม่ทัน ทุกคนจึงอยากเป็นกรรมการ และเป็นที่มาของปัญหา (1) คนที่เข้าไปเป็นกรรมการเข้าไปหาผลประโยชน์ (2) ระบบการเมืองขาดประสิทธิภาพและเสถียรภาพ (3) เป็นเรื่องของคนกลุ่มเดียว

ถ้าประเทศไทยยังมีระบบการบริหารการเมืองอยู่อย่างนี้ เศรษฐกิจของไทยคงไปได้ไม่ไกล ดั่งธีรยุทธ บุญมี (2539 : 9-15) กล่าวเสริมได้ชัดเจนขึ้น ว่าการทุจริตคอร์รัปชันอย่างเป็นทางการบวกรวมการคบบงจรที่แบบยล นำไปสู่การเมืองวิกฤตศรัทธา คือ การเมืองเสื่อม – คอร์รัปชันพัฒนา ภาคธุรกิจริเริ่มและสนองผลประโยชน์ ข้าราชการชงเรื่อง นักการเมือง อนุมัติ ประชาชนไม่เข้าใจ และต้องพึ่งพานักการเมืองในระบบอุปถัมภ์ กลายเป็นสังคมที่ ฉกฉวยและยอมรับคนเลวได้ เป็นการพัฒนาท่ามกลางคนที่ขาดระบบคุณธรรมและวินัยที่ เข้มแข็ง ไม่รับผิดชอบต่อสังคม จริยธรรมบุคคลและสถาบันเสื่อมทราม สถาบันหลักของ สังคมคือสถาบันครอบครัว ศาสนา สถาบันการศึกษาและสถาบันยุติธรรมเรรวน

ในขณะที่อเนก เหล่าธรรมทัศน์ (2538 : 7-9) ได้กล่าวถึงความขัดแย้งและไม่ สมดุลของการเมืองไทยเป็น “ทฤษฎีสองนคราประชาธิปไตย” ไว้ว่า “ชนบทตั้ง รัฐบาล ชนชั้นกลางล้มรัฐบาล” โดยพิจารณาจากภาพที่ 1

ภาพที่ 1 สภาพความขัดแย้งของคนชนบทกับชนชั้นกลางในทางการเมือง
ที่มา : อเนก เหล่าธรรมทัศน์. (2538: 7-59)

จากภาพที่ 1 จากสภาพที่ผ่านมาชนชั้นสูงของสังคมไทยซึ่งมีประมาณ 5 เปอร์เซ็นต์ ไม่ค่อยแสดงออกซึ่งจุดยืน (Positioning) ของบ้านเมืองที่ควรจะเป็น คนชั้นกลางหรือคนในเมืองซึ่งมีประมาณ 20 เปอร์เซ็นต์ จะเป็นผู้ตรวจสอบและควบคุมรัฐบาลที่เข้มแข็งและมีอิทธิพลต่อการอยู่ได้หรือไม่ได้ของรัฐบาล เป็นผู้ล้มรัฐบาลและฐานนโยบาย ในขณะที่ชนชั้นล่างหรือชนบทที่เป็นคนส่วนมากของประเทศหรือฐานเสียงและไม่ได้มีอิทธิพลต่อการเสนอการแก้ปัญหา ตรวจสอบรัฐบาลหรือไม่ได้เป็นผู้ล้มรัฐบาล สภาพที่ควรจะเป็นคือ ทำอย่างไรให้ชนชั้นสูงเป็นหลักของบ้านเมือง ชนชั้นกลางเป็นผู้ล้มและตั้งรัฐบาลด้วย และชนชั้นล่างหรือชนบทเป็นผู้ตั้งและผู้ล้มรัฐบาลด้วย ซึ่งสอดคล้องกับมติชนสุดสัปดาห์ (2553: 9) ได้อธิบายเสริมเพิ่มเติมว่าทฤษฎีสองนคราประชาธิปไตยของ อเนก เหล่าธรรมทัศน์นั้น “คนต่างจังหวัดตั้งรัฐบาล คนกรุงเทพฯล้มรัฐบาล” เสียงของคนต่างจังหวัดจะดังก็เฉพาะวันหย่อนบัตรเลือกตั้ง เพราะปริมาณของ ส.ส. ต่างจังหวัดมากกว่า ส.ส. กทม. แต่เมื่อจัดตั้งรัฐบาลเสร็จ คนกรุงเทพฯที่มีปริมาณน้อยกว่า แต่เสียงกลับดังกว่าเพราะอยู่ใกล้รัฐบาล และสื่อมวลชนมากกว่า คนกรุงเทพฯจึงมีอำนาจในการล้มรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งมากกว่าคนชนบท

แต่จากกรณีการชุมนุมของคนเสื้อแดง (ชนบท) จนเกิดเหตุการณ์ 19 พฤษภาคม 2553 อเนก เหล่าธรรมทัศน์ เจ้าของทฤษฎี “สองนคราประชาธิปไตย” ได้กลับมาวิเคราะห์ก้าว่างและความเป็นไปของทฤษฎีดังกล่าวไว้ว่า จากสองนคราประชาธิปไตยเป็นประชาธิปไตยพลิกหัวกลับจากเดิม “คนชนบท” ผู้ตั้งรัฐบาล แต่มาปัจจุบันชนบทเดินทางสู่เมืองกรุงเพื่อล้มรัฐบาลในขณะที่ “คนกรุง” ได้ชื่อว่าเป็นผู้ล้มรัฐบาลก็เปลี่ยนมารับหน้าที่เป็น “แนวกันชน” โอบอุ้มรัฐบาล “หากต้องการชุมนุมที่ไม่มีความรุนแรงไม่มีเลือดตกยางออก โดยหวังว่าจะเป็นการขับเคี่ยวทางการเมืองอย่างเดียว ไม่กลายเป็นการใช้กำลัง ก็ต้องระวังหลายอย่าง คนในเมือง คนมีการศึกษา คนชั้นกลาง ต้องเข้าใจคนต่างจังหวัดว่าเขาไม่ใช่คนที่ถูกจ้าง ถูกซื้อถูกหลอก เพราะมาหลายแสน คงไม่มีใครไปหลอกไปจ้างมาได้และเขาเคลื่อนไหวมาเป็นแรมปีแล้ว แสดงว่าเขามีวาระ มีประเด็นทางการเมืองเช่นกัน เวลานี้ชนบทไม่เหมือนเดิมแล้ว ชนบทแบบเก่าไม่เหลือแล้ว หมู่บ้าน ตำบลไม่ใช่บ้านนอกแต่เป็นชนบทรูปแบบใหม่ ชีวิตความเป็นอยู่คล้ายเมือง

ขนาดเล็กรวมมาเรื่อย ๆ รอบรู้โลกมากขึ้น หลายครัวเรือนมีเขยฝรั่ง สะใภ้ฝรั่งเต็มไปหมดเคยไปทำงานต่างประเทศ รอบรู้โลกโลกาภิวัตน์ จากเดิมอ่อนน้อม วางตัวเฉยเมย ไม่รับรู้ข่าวสาร ไม่รู้ข่าวนอกตำบล ไม่รู้จัก กทม. มันเปลี่ยนไปหมด” แม้ว่าจะขัดแย้งเป็นกลุ่ม ๆ แต่ก็ประสานกันได้ ความขัดแย้งต่าง ๆ จะค่อย ๆ มีวิธีแก้ต้องใช้เวลาค้นหา คอมมิวนิสต์ในอดีต ต้องแก้โดยการบริหารอารมณ์ของแต่ละฝ่ายด้วย กรณีที่ทักซิโงกับคนเสื้อแดง ขัดแย้งกับมวลชนฝ่ายอื่น ใช้นโยบายอย่างเดียวไม่ได้ เพราะคนผูกพันจนเกิดเป็นความรัก เข้าลักษณะถึงร้ายก็รัก ความขัดแย้งทางการเมืองไทยของฝ่ายต่าง ๆ กว่าที่จะกลับมาสภาพเดิมต้องใช้เวลา (จำนง ศรีนคร และคณะ. 2554: 11)

ประวัติศาสตร์การเมืองไทยที่ผ่านมาและพิสูจน์ซ้ำอีกครั้ง ในปี 2550 เมื่อกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ซึ่งส่วนใหญ่เป็น “ชนชั้นกลาง” และเป็นคนกรุงเทพฯ บุกปิดล้อมยึดทำอากาศยานดอนเมืองและสุวรรณภูมิ เพื่อต่อรองให้นายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ นายกรัฐมนตรีลาออก ต่อมาศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งวินิจฉัยยุบพรรคพลังประชาชน ทำให้รัฐบาลสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ต้องพ้นจากตำแหน่ง และเป็นจุดเริ่มต้นรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ แต่ “ทฤษฎีสองนคราประชาธิปไตย” ถูกทำลายเมื่อ “มือบเสื้อแดง” ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนที่มาจากภาคอีสานภาคเหนือเข้ากรุงเทพฯ คนต่างจังหวัดที่เคยเจ็บเสียง และไม่สนใจการเมือง ยกเว้นแต่วันเลือกตั้ง แต่วันที่กลุ่มลูกฮือแสดงพลังอย่างน่าตกใจ ที่สำคัญส่วนใหญ่เป็น “ชนชั้นล่าง” ส่วนมือบเสื้อเหลืองส่วนใหญ่เป็น “ชนชั้นกลางหรือชั้นสูง” และเป็นการปลุกเร้าความแตกแยก “ไฟรบกับอำมาตย์” นั่นคือสัญลักษณ์ความแตกแยกทางชนชั้นที่ชัดเจน ซึ่งเป็นสัญญาณที่น่ากลัวยิ่งในทางการเมืองไทยมาจนปัจจุบัน

ความหมายของการพัฒนาการเมือง

สมบัติ ชำรงธัญวงศ์ (2539: 279-281) อธิบายโดยสรุปได้ว่าการพัฒนาการเมือง (Political Development) เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เป็นทั้งเป้าหมายและกระบวนการทางการเมือง (Political Process) อันได้แก่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์กรทางการเมือง และกิจกรรมทางการเมืองที่จะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายทางการเมืองที่ปรารถนา มีผลทำให้

สมาชิกของประชาคมการเมืองมีชีวิตที่ดีและมีความสุขยิ่งกว่าสภาพที่ดำรงอยู่ การพัฒนาทางการเมืองจึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับปรัชญาการเมือง ระบอบการเมือง วัฒนธรรมทางการเมือง พฤติกรรมและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสมาชิกในสมาคมการเมืองนั้น ภายใต้ระบอบประชาธิปไตย ประชาชนคือเจ้าของอำนาจอธิปไตย ผู้ปกครองเป็นเพียงตัวแทนที่มีหน้าที่เพียงการบริหารเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ขณะที่ชยอนันต์ สมุทวณิช (2538: 23) อธิบายว่า การพัฒนาทางการเมืองคือการที่ประเทศด้อยพัฒนาซึ่งมีระบบการเมืองที่ไม่เป็นประชาธิปไตย เปลี่ยนแปลงให้เป็นประชาธิปไตยแบบตะวันตกนั่นเอง

แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการเมือง

แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการเมือง ซึ่งหมายรวมไปถึงการปกครองด้วย มีประเด็นที่เกิดขึ้นตั้งแต่ ทศนะการให้ความหมายของการพัฒนาการเมือง องค์ประกอบของการพัฒนาการเมือง ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมทางการเมืองกับการพัฒนาทางการเมือง และปัจจัยของการพัฒนาทางการเมือง ซึ่งสมบัติ ชำรงธัญวงศ์ (2539: 281 – 296) ได้อธิบายไว้พอสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1. ทศนะเกี่ยวกับความหมายของ “การพัฒนาทางการเมือง”

แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทางการเมือง (The Concept of Political Development) โดยทศนะของนักวิชาการตะวันตกมีความหลากหลายแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับจุดเน้นในการวิเคราะห์ของแต่ละทศนะ โดยที่ลูเซียน ไพย์ (Lucian Pye W, 1966: 33 - 45) ได้พยายามรวบรวมแนวความคิดเกี่ยวกับพัฒนาทางการเมืองจากทศนะต่าง ๆ ที่หลากหลายและสรุปให้เห็นความแตกต่าง คือ การทำให้ระบบการเมืองเป็นรากฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจ (Economic Development) ซึ่งสัมพันธ์กับการพัฒนาประเทศให้เป็นสังคมอุตสาหกรรม (Industrials) การทำให้ระบบการเมืองทันสมัย (Modernization) การเสริมสร้างรัฐชาติ (National - State) โดยใช้นโยบายชาตินิยม การพัฒนาระบบบริหารและกฎหมาย (Administrative and Legal Development) การระดมมวลชนและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน (Mass Mobilization

and Participations) การสร้างสรรค์ระบอบประชาธิปไตย (Building of Democracy) หรือการทำให้การเมืองมีระดับความเป็นประชาธิปไตยที่สูงขึ้น การสร้างเสถียรภาพและการเปลี่ยนแปลงตามกฎหมาย (Stability or Darley Change) โดยให้มีการใช้กำลังนอก ระบบมาใช้เพื่อเปลี่ยนแปลงอำนาจทางการเมือง การระดมสรรพกำลังอำนาจทุกภาค ส่วน (Mobilization and Power) เพื่อการบริหารที่มีประสิทธิภาพตรงกับปัญหาและความต้องการของประชาชน และการพัฒนาการเมือง เป็นมิติหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Change) ซึ่งจะต้องพึงพากับการเปลี่ยนแปลงด้านอื่น ๆ ของการพัฒนาประเทศ จากทัศนะหลากหลายที่กล่าวมา ความหมายของการพัฒนาทางการเมืองนั้นมีหลายทัศนะหรือหลายมิติ ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นว่า การพัฒนาทางการเมืองนั้นจะเริ่มโดยการมุ่งพัฒนาด้านใดด้านหนึ่งก็ได้ เพราะแต่ละมิติมีความสัมพันธ์ในลักษณะที่ทับปัจจัยตา หรืออาจพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน กรณีประเทศไทยต้องยึดหลักอุดมการณ์หรือปรัชญาระบอบประชาธิปไตย เพราะประเทศไทยเราใช้การเมืองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ภายใต้บริบทสังคมทุนนิยมโลกและสังคมไทย โดยมีเป้าหมาย (End) อยู่ที่ความปรองดอง สมานฉันท์และสังคมอยู่ดีมีสุข

2. องค์ประกอบของการพัฒนาทางการเมือง

ภายใต้กรอบความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทางการเมือง แม้จะมีทัศนะที่หลากหลายก็ตาม แต่โดยเนื้อแท้ของการพัฒนาทางการเมืองไม่ว่าจะพิจารณาทัศนะใดก็ตาม จะต้องประกอบไปด้วยคุณลักษณะสำคัญที่เป็นเสมือนองค์ประกอบของการพัฒนาทางการเมือง ได้แก่ ความเสมอภาค (Equality) ความสามารถของระบบการเมือง (Capacity) การแบ่งโครงสร้างทางการเมืองให้มีความแตกต่างและมีความชำนาญเฉพาะ (differentiation and Specialization) การเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีเหตุมีผล (Secularization of Political Culture) และความเป็นอิสระของระบบย่อย (Subsystem Autonomy)

ปัจจัยการพัฒนาทางการเมือง

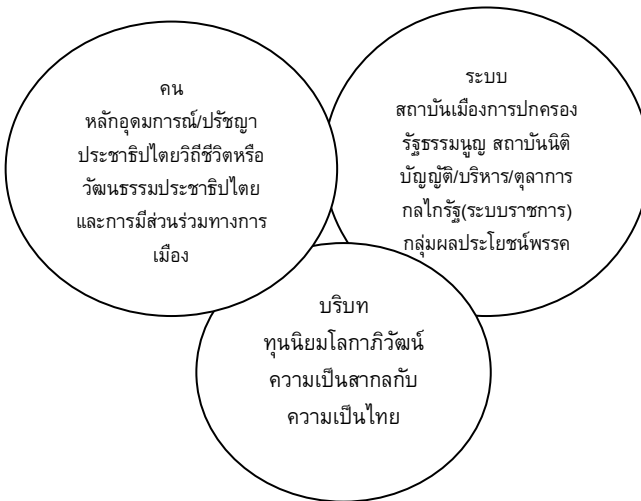
ปัจจัยการพัฒนาทางการเมืองนั้นสุดจิต บุญบงการ (2536: 27-32) ได้กล่าวไว้ว่ามีปัจจัยสำคัญที่นอกเหนือระบบการเมือง ซึ่งเป็นเรื่องของคนคือวัฒนธรรมทางการเมือง

(Political Culture) และการมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation) ถ้าเราต้องการจะพัฒนาระบบการเมืองให้เป็นประชาธิปไตย โดยยึดถือหลักการสำคัญของระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เป็นเป้าหมายในการพัฒนาทางการเมือง เราจะต้องเสริมสร้างให้ประชาชนมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย กล่าวคือ จะต้องเริ่มต้นให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจ (Cognitive) เกี่ยวกับหลักการสำคัญของระบอบประชาธิปไตย เป็นแบบแผนของความคิด ความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม ความรู้สึกนึกคิด หรือทัศนคติทางสังคม ซึ่งจะพัฒนาไปสู่ความรู้สึกศรัทธาเชื่อมั่นในระบอบประชาธิปไตย (Affective) และประเมินค่าด้วยการตัดสินใจยอมรับระบอบประชาธิปไตย เป็นอุดมการณ์ทางการเมืองของตน (Evaluative) จากจุดนี้จะนำไปสู่การเผยแพร่และถ่ายทอดให้นิยมยึดถือปฏิบัติร่วมกัน จนเป็นแบบแผนพฤติกรรมทางการเมืองที่จะส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่มีกระบวนการคิด ตัดสินใจทางการเมืองที่ถูกต้อง

ตัวแบบ (Model) การพัฒนาประชาธิปไตยไทย

หลังจากที่เราได้ศึกษาความเป็นมาของการเมืองการปกครองของไทยแล้ว พบว่ายังมีปัญหาอุปสรรคที่ทำให้ประเทศไทยมีระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยไม่สมบูรณ์ ส่งผลต่อการพัฒนาด้านอื่นๆ และภาพรวมของการพัฒนาประเทศ เมื่อเปรียบเทียบกับความหมายของการพัฒนาการเมืองในทัศนะต่างๆ ที่ควรจะเป็นในระดับสากล องค์ประกอบของการพัฒนาทางการเมือง ปัจจัยของการพัฒนาทั้งวัฒนธรรมและการมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งองค์ประกอบของประเทศที่มีความเป็นประชาธิปไตยนั้น วิสุทธิ์โพธิ์แทน (2551: 48) ได้อธิบายไว้ว่า ประชาชนในประเทศนั้นจะต้องมี (1) อุดมการณ์หรือปรัชญาหรือหลักการประชาธิปไตย (2) วิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมประชาธิปไตย และ (3) สถาบันการเมืองการปกครองของไทยที่เป็นประชาธิปไตย เมื่อนำมาวิเคราะห์แล้วการเมืองการปกครองของไทยมีปัญหาอุปสรรคอยู่ 3 ส่วน คือ (1) ปัญหาด้านคนอันหมายถึงประชาชนและตัวนักการเมืองเรื่องสำคัญเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง (Voter) เพราะเขาคือคนที่ชี้เป็นชี้ตายว่าใครจะได้รับการเลือกตั้งเป็นตัวแทนของเขา ของการเมืองแต่ละระดับ จะเกี่ยวข้องกับอุดมการณ์หรือหลักความเชื่อที่ยึดเป็น

แนวปฏิบัติ (ปรัชญา) รวมทั้งความรู้ความเข้าใจ ความคิด ความเชื่อ ทศนคติและค่านิยม หรือบางครั้งเรียกให้เข้าใจง่ายว่าหลักการอุดมการณ์ประชาธิปไตย และวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน (2) ปัญหาเชิงระบบ คือ สถาบันการเมืองการปกครองที่เป็นประชาธิปไตย ได้แก่รัฐธรรมนูญ สถาบันนิติบัญญัติ สถาบันฝ่ายบริหาร และสถาบันตุลาการ กลไกรัฐหรือระบบราชการ กลุ่มผลประโยชน์และพรรคการเมืองภายใต้ และ (3) บริบทของสังคมโลกทุนนิยมโลกาภิวัตน์ ที่สอดคล้องเหมาะสมกับสังคมไทย จากที่กล่าวมา พอจะวิเคราะห์สรุปเป็นกรอบการพัฒนาการเมืองการปกครองไทยได้เป็นภาพประกอบการอธิบายจากภาพที่ 2

ภาพที่ 2 กรอบการวิเคราะห์ตัวแบบการพัฒนาการเมืองการปกครองของไทย
ที่มา : วิสุทธ์ โภธิแทน (2551: 48)

จากการศึกษาค้นคว้าวิเคราะห์ทั้งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องผู้เขียนขอเสนอแนวทางการพัฒนาการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยของไทยเป็นตัวแบบ (Model) ที่เป็นฐานหรือกรอบแนวความคิด (Conceptual Frame Work) ที่จะนำไปสู่การสร้างยุทธศาสตร์ (Strategy) แผนและโครงการ (Plan and Project) ทางเลือก (Alternative)

อันหมายถึงผู้ปฏิบัติในการขับเคลื่อนที่จะให้เกิดผลในทางปฏิบัติทั้งผลผลิต (Output) และผลลัพธ์ (Out Come) ที่จะส่งผลกระทบต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองในสังคมไทยนั้น จะเลือกพัฒนาจากตัวแบบ (Model) ใดก็แล้วแต่สถานการณ์และความเหมาะสมของพื้นที่บริบทหรือภูมิสังคมนั้น โดยที่ยุทธศาสตร์ แผนและโครงการอาจมีลักษณะของกระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) หรือเป็นกระบวนการ “PDCA” คือคิด นำไปปฏิบัติ ตรวจสอบ เช็คและปรับให้เหมาะสมกับบริบทสังคมพื้นที่นั้น ๆ ด้วยความอดทนและต่อเนื่อง ที่มีพัฒนาการที่เข้าลักษณะกักตักไม่ปล่อย ในที่นี้ผู้เขียนขอเสนอตัวแบบการพัฒนาเชิงระบบ ตัวแบบการพัฒนาคน และตัวแบบการพัฒนาที่เป็นทั้งระบบและคน โดยจะไม่กล่าวถึงบริบทสังคมโลกทุนนิยม โลกาภิวัตน์เพราะเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ตัวแบบการพัฒนาการเมืองการปกครองประชาธิปไตยไทยมีดังนี้

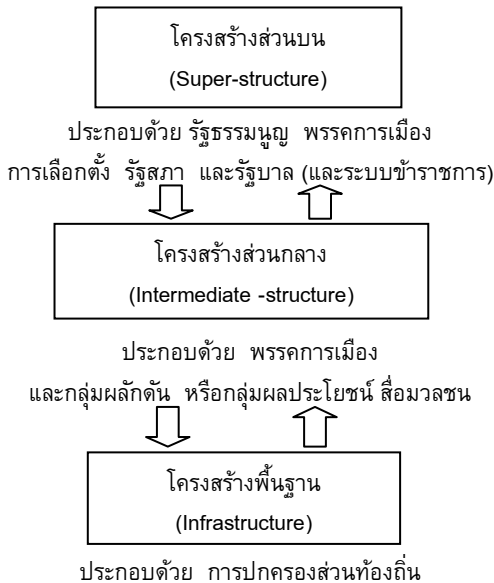
1. ตัวแบบการพัฒนาเชิงระบบ (System)

ตัวแบบการพัฒนาเชิงระบบนั้นได้แก่การวิเคราะห์ที่เน้นโครงสร้าง การปฏิรูปโครงสร้างเชิงอำนาจ การป้องกันการแทรกแซงจากทหาร และการปฏิรูปประเทศไทยโดยสร้างความปรองดอง ซึ่งมีดังนี้

1.1 ตัวแบบที่เน้นการวิเคราะห์โครงสร้างการเมืองการปกครองไทยซึ่งนำเสนอโดย ลิขิต วีระเวทิน (2546: 28-29) โดยมีสาระสำคัญว่า กรอบมหภาคที่จะใช้ในการวิเคราะห์การเมืองระบอบประชาธิปไตยนั้น มองได้จากการแบ่งโครงสร้างการเมืองออกเป็นสามระดับ คือ โครงสร้างส่วนบน ซึ่งเป็นโครงสร้างการเมืองการบริหาร หรือกลไกการเมืองและกลไกรัฐ อันประกอบด้วย รัฐธรรมนูญ พรรคการเมืองการเลือกตั้ง รัฐสภา รัฐบาล (และระบบราชการ) ซึ่งกลไกการเมืองและกลไกรัฐดังกล่าว ทำหน้าที่บริหารราชการแผ่นดินเพื่อคนส่วนใหญ่ซึ่งเป็นเจ้าของประเทศในฐานะตัวแทนคนส่วนใหญ่ของประเทศนั้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นฐานสำคัญจึงต้องมีการเน้นการพัฒนาโครงสร้าง และกระบวนการปกครองตนเอง โดยเฉพาะในชนบทที่เรียกว่า การปกครองส่วนท้องถิ่น เพราะนี่คือกุญแจสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตย

เพราะเปรียบเสมือนฐานรากของอาคารประชาธิปไตยในระดับชาติ โครงสร้างส่วนนั้นจัดเป็นโครงสร้างพื้นฐาน

เพื่อให้ระบอบประชาธิปไตยได้ผล จำเป็นต้องมีการเชื่อมระหว่างโครงสร้างส่วนบนกับโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อให้กระบวนการเป็นรูปแบบที่ครบวงจร กลไกที่เป็นตัวเชื่อมก็คือพรรคการเมือง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างส่วนบน ดังนั้นพรรคการเมืองจึงทำหน้าที่สองประการ กล่าวคือ ทำหน้าที่ในฐานะสถาบันสำคัญในโครงสร้างส่วนบน และโครงสร้างส่วนกลางในแง่ตัวเชื่อมในลักษณะเครือข่ายของสาขาพรรคในต่างจังหวัดและชนบท ซึ่งในระบบสังคมนิยม พรรคและสาขามีบทบาทสำคัญยิ่ง แต่ในระบอบประชาธิปไตย กลไกที่ทำหน้าที่เชื่อมระหว่างโครงสร้างส่วนบนและโครงสร้างพื้นฐานยังมีกลุ่มผลักดัน (Pressure Groups) หรือกลุ่มผลประโยชน์ (Interest Groups) และสื่อมวลชน (mass media) ซึ่งถ้าเขียนเป็นผังจะเห็นความสัมพันธ์ได้ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 กรอบวิเคราะห์การเมืองการปกครองไทยที่เน้นการวิเคราะห์โครงสร้าง (ระบบ) ที่มา : ลิขิต วีระเวทิน (2546: 29)

นอกจากโครงสร้างใหญ่ ๆ ซึ่งเป็นกรอบในการวิเคราะห์ ยังต้องมีการโยงสภาวะทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และอิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงจากโลกภายนอก เช่น กระแสโลกาภิวัตน์ กระแสประชาธิปไตย การค้าเสรี ฯลฯ มาประกอบกรวิเคราะห์ปัญหา เพื่อจะได้ตระหนักถึงตัวแปรสำคัญที่นำไปสู่อุปสรรคการพัฒนากระบวนการปกครองแบบประชาธิปไตยในประเทศไทย และเพื่อเสนอแนะการแก้ไขปัญหานั้นต่อไป

1.2 การปฏิรูปโครงสร้างเชิงอำนาจ

การปฏิรูปคือการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างโดยมีเป้าหมายการสร้างความเป็นธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคมและอาจหมายถึงรวมถึง ความพร้อมของสังคมในการรับมือกับความเปลี่ยนแปลง โดยคำนึงถึงความเปลี่ยนแปลงทางสังคมควบคู่ไปด้วย (มติชนรายวัน. 2553: 9) ในขณะที่ ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2554: 16-17) ได้นำเสนอทางออกของประเทศไทยในทัศนะเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าปัจจุบันปัญหาหลักของสังคมไทย เป็นปัญหาหลักภายใต้ระบบทุนนิยมไทย คือ “ความไม่เป็นธรรมในสังคม” โดยสิ่งที่สังเกตเห็นได้ง่ายที่สุดคือ ความเหลื่อมล้ำ 5 มิติ ได้แก่ (1) ความเหลื่อมล้ำทางรายได้หรือเศรษฐกิจ (2) ความเหลื่อมล้ำด้านที่ดินและทรัพยากร (3) ความเหลื่อมล้ำด้านสิทธิ ผู้มีทุนมากมีความได้เปรียบมากกว่าในการเข้าถึงสิทธิและการใช้สิทธิและให้สังคมเกิดสังคมสองมาตรฐาน (4) ความเหลื่อมล้ำด้านโอกาส คนไร้เงินก็ไร้โอกาส คนไร้สัญชาติ คนพลัดถิ่น คนชายขอบมักขาดโอกาสที่จะนำไปสู่การขาดแคลนรายได้ สิทธิและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และ (5) ความเหลื่อมล้ำด้านอำนาจ (การต่อรอง และการต่อสู้) ในทางเศรษฐศาสตร์การเมือง ปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างกลุ่มคนชนชั้นคือปัจจัยกำหนดวิถีการผลิตและโครงสร้างส่วนบน กำหนดการครอบครองผลประโยชน์ ๆ ในสังคม นำไปสู่ความไม่เป็นธรรมและความเหลื่อมล้ำในมิติต่างๆ ฐานอำนาจที่ทำให้มีศักยภาพในการสร้างความเป็นธรรมและความเหลื่อมล้ำที่หลากหลาย ฐานอำนาจในระบบทุนนิยมนั้นได้แก่ ฐานอำนาจจากทุน ฐานอำนาจจากอาวุธ ฐานอำนาจจากความคิด ปัญญาและข่าวสารข้อมูล ฐานอำนาจจากสื่อมวลชน ฐานอำนาจจากการบริหารจัดการ ฐานอำนาจจากวัฒนธรรม และฐานอำนาจจากการรวมกลุ่มสร้างขบวนการรัฐและทุนเป็นฝ่ายที่เข้าถึงฐานอำนาจทั้งเจ็ดได้มากที่สุด ทำให้ทุนเข้าไปยึด

ครองอำนาจรัฐ ทำให้ทุนสามารถใช้รัฐกระชับอำนาจทั้งหมดไว้ที่กลุ่มทุน กลายเป็นการเมืองเงินตราหรือชนาธิปไตย (Money Politics) ทางออกของประเทศไทย เมื่อรากเหง้าปัญหาหลักของชาติ อยู่ที่ปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจนั้น โดยมียุทธศาสตร์การพัฒนาที่จะต้องปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจของกลุ่มคนและชนชั้นในสังคมเสียใหม่ ไม่ให้แตกต่างกันมากเกินไป เพื่อให้กระบวนการปฏิสัมพันธ์ต่อกันมีความสมดุลมากขึ้น และเป็นการปรับสมดุลของสังคมทั้งระบบ (Social Balance Adjustment) เมื่อดุลอำนาจในสังคมไม่แตกต่างกันเกินไป ความเป็นธรรมในมิติต่าง ๆ ก็จะมีมากขึ้น ความเหลื่อมล้ำในมิติต่าง ๆ ก็จะลดลง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของการปฏิรูปประเทศไทยของคณะกรรมการปฏิรูปที่มีการสรุปรวบยอดว่า การปฏิรูปประเทศไทย คือการปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เพราะไม่มีใครจะรักษาผลประโยชน์ของตนเองได้เท่ากับตัวเราเอง คือการลดอำนาจของผู้ได้เปรียบและเพิ่มอำนาจให้แก่ผู้เสียเปรียบ ผู้ได้เปรียบมากที่สุดคืออำนาจรัฐหรืออำนาจการเมือง ผู้ที่เสียเปรียบมากที่สุดคือประชาชน โดยเฉพาะคนชั้นล่าง อำนาจที่ใกล้ประชาชนมากที่สุดคืออำนาจท้องถิ่นและอำนาจชุมชน จึงต้องเพิ่มอำนาจท้องถิ่น เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้าถึงการแบ่งปันอำนาจรัฐ ทำให้ท้องถิ่นตอบสนองความต้องการพื้นฐานของชุมชน และให้ชุมชนมีส่วนร่วมโดยตรงในนโยบายสาธารณะต่าง ๆ การปรับกระบวนการปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจของกลุ่มคนและชนชั้น เพื่อสร้างดุลยภาพใหม่ทางสังคม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยการเพิ่มพลังอำนาจ (Empowerment) ของประชาชน คนชั้นกลางและคนชั้นล่าง คือการสร้างประชาธิปไตยเพื่อสังคม (Social Democracy) สอดคล้องกับแนวความคิดของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล (2554:22-24) ที่กล่าวว่า เราอยากเห็นพลเมืองไทยแสดงพลังขับเคลื่อนสังคม จำเป็นต้องมีการปฏิรูปโครงสร้างอำนาจ เพื่อเปิดโอกาสพื้นที่ให้ภาคประชาชนเข้ามามีบทบาทในการกำหนดชะตากรรมของประเทศมากขึ้น อำนาจคือ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ซึ่งถูกสร้างขึ้นด้วยเงื่อนไขปัจจัยต่าง ๆ อำนาจมีกฎเกณฑ์ในการก่อเกิดดำเนินไปและสิ้นสลายไปเหมือนกับความสัมพันธ์อื่น ๆ ในโลก แม้ว่าบางกรณีจะมีการสร้างความหวดกั้วขึ้นเพื่อรักษาอำนาจไว้ แต่อำนาจที่เกิดจากการข่มขู่คุกคามนั้นถึงอย่างไรก็ไม่ยั่งยืน “เนื่องจากมันได้หว่านเพาะเมล็ดพันธุ์แห่งความเคียดแค้นชิงชังไว้

ในใจผู้อยู่ใต้อำนาจ” โครงสร้างอำนาจที่เป็นทางการหมายถึง โครงสร้างการเมืองการปกครองหรือโครงสร้างอำนาจรัฐ คือการจัดระบบความสัมพันธ์ทางอำนาจของชุดหนึ่งขึ้นมาเป็นแกนนำหลักของความสัมพันธ์ทางอำนาจทั้งปวง โดยมีสถาบันต่าง ๆ ประกอบขึ้นเป็นกลไกแห่งอำนาจ โดยสถาบันมีกฎระเบียบและวัตถุประสงค์ชัดเจนในการใช้อำนาจที่ถูกบัญญัติไว้โดยกฎหมาย อำนาจอื่น ๆ ที่ไม่เป็นทางการจะเข้ามาแทรกแซงหรือขัดขวางไม่ได้ อย่างน้อยก็ในทางทฤษฎี การรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ส่วนกลางทำให้เมืองไทยเต็มไปด้วยการต่อสู้ช่วงชิง ใครคุมอำนาจได้ก็คุมประเทศไทยทำให้การเมืองไทยมีลักษณะ “ผู้ชนะได้ไปหมดผู้แพ้ถูกเสียทุกอย่าง (Winner Takes All)” ส่งผลต่อความขัดแย้งทางชนชั้นที่ยากจะแก้ไข โครงสร้างอำนาจรัฐแบบรวมศูนย์ไว้ที่ส่วนกลาง ถูกสร้างขึ้นเพื่อรองรับระบบอำนาจนิยม จึงมีลักษณะเอารัฐเป็นตัวตั้งและสังคมเป็นตัวตาม ทำให้ประชาชนพลเมืองเคยชินกับความเฉื่อยเหนียวในเรื่องส่วนรวม ล้าหลังในเรื่องความคิดทางการเมือง ขยาดขลาดกลัวที่จะแสดงพลังของตน แม้ระยะหลังบ้านเมืองเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น แต่แรงเฉื่อยทางการเมืองก็ยังเหลืออยู่มาก โครงสร้างอำนาจรัฐแบบรวมศูนย์ทำให้ประเทศไทยขาดรากฐานการปกครองตนเองแบบสมัยใหม่ในระดับท้องถิ่น ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับระบอบประชาธิปไตยที่แข็งแรง การควบคุมโดยศูนย์อำนาจที่เมืองหลวง ทำให้ท้องถิ่นอ่อนแอ ประชาชนอ่อนแอ กระจุกดูแลตนเองไม่ได้ในหลายกรณี ทำลายอัตลักษณ์ของท้องถิ่น ผู้คนในท้องถิ่นต้องสูญเสียทั้งอำนาจในการจัดการชีวิตตนเอง สูญเสียศักดิ์ศรี และความภาคภูมิใจในวิถีวัฒนธรรมของตนเอง ปัญหาต่าง ๆ ถูกบ่อนกลับมายังศูนย์อำนาจคือรัฐ เมื่ออำนาจรวมศูนย์ปัญหาก็รวมศูนย์ทำให้รัฐบาลทุกรัฐบาลรวมทั้งการเมืองท้องถิ่นแต่ละชุดไม่ว่ารัฐบาลใด ชุดใด จะแก้กฎหมาย (ระบบ) จดอบรมให้ความรู้ประชาชน (คน) เท่าใดก็แก้ปัญหาไม่ได้ ซ้ำหนักกว่าเดิม ภาคประชาชนมีแรงเฉื่อยเดิมอยู่แล้วก็เฉื่อย เบื่อหน่ายการเมืองมากกว่าเดิมส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง กลายเป็นช่องทางของนักการเมืองประเภทธนาธิปไตยมากขึ้น เป็นอยู่สะสมยาวนานกลายเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองที่ไม่พึงประสงค์ ผิดแผกแตกต่างจากความเป็นประชาธิปไตยสากล การเลือกตั้ง (Election) กลายเป็นแค่พิธีการหรือขั้นตอนของการทำให้ได้ผู้แทนและรัฐบาล หรือผู้ปกครองที่จะ

มาบริหารจัดการประเทศ และท้องถิ่นของแต่ละพื้นที่ กลายเป็นความล้มเหลวของการเมืองระบบประชาธิปไตยไทย เราจะต้องช่วยกันคิดอย่างถี่ถ้วนว่าทำอย่างไร การกระจายอำนาจจึงจะถึงมือประชาชนจริงๆ ไม่ว่าจะออกมาในรูปของประชาสังคมในท้องถิ่น สภาชุมชน เครือข่ายภาคประชาชน หรือสมัชชาประชาชน ฯลฯ เหล่านี้ที่จะนำมาประกอบส่วนเป็นอำนาจของประชาชนในท้องถิ่นได้อย่างไร

1.3 ตัวแบบการป้องกันไม่ให้เกิดการเมืองไทยถูกแทรกแซงโดยอำนาจนอกระบบ

การป้องกันไม่ให้เกิดการเมืองระบอบประชาธิปไตยไทยถูกแทรกแซงโดยอำนาจนอกระบบในที่นี้หมายถึงการแทรกแซงโดยทหาร ด้วยเหตุว่าในเมื่อประเทศไทยเราเลือกระบบการเมืองการปกครองของไทยเราเป็นระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขมาตั้งแต่ พ.ศ.2475 กันแล้ว เป้าหมายสุดท้าย (end) คือการทำให้ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข อยู่ดีมีสุข สมานฉันท์ ประองตอง ความคิดที่แตกต่างให้เป็น “เอกภาพในความแตกต่าง (Unity in Diversity)” สงบสุขโดยใช้การเมืองเป็นเครื่องมือ (Means) หรือวิถีทาง หนทาง ขับเคลื่อนการพัฒนาในด้านอื่น ๆ เช่น การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ฯลฯ ที่เรียกรวม ๆ ว่าการพัฒนาประเทศ โดยการบริหารจัดการประเทศ ด้วยหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) พัฒนาก้าวหน้าภายใต้บริบทสังคมโลกทุนนิยม โลกาภิวัตน์ (Globalization) ที่ถ่วงน้ำหนักอย่างเหมาะสมกับบริบทและอัตลักษณ์สังคมไทย “คิดอย่างสากล ทำแบบท้องถิ่น” (Think Globally and Act Locally) จึงควรพัฒนาการเมืองการปกครองไทยไม่ว่าระบบหรือคนภายใต้บริบทที่เหมาะสม ตามหลักความเชื่อหรือหลักอุดมการณ์ และกระบวนการของระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ไม่ใช่ยามใดการเมืองวิกฤตไม่ว่าด้านใดก็ตามทหารต้องแทรกแซง และอนาคตก็ไม่มื่ออะไรเป็นหลักประกันได้ว่าจะไม่เกิดขึ้นอีกและด้วยข้ออ้างต่าง ๆ 80 ปีของความเป็นประชาธิปไตยไทยมีการปฏิวัติรัฐประหารหรือการกบฏรวม 21 ครั้ง พิสูจน์แล้วว่าไม่สามารถที่จะแก้ปัญหาดังกล่าวได้ ชำร่วยยังทำให้การพัฒนาประเทศถดถอยลงไปอีก ตัวแบบดังกล่าวจึงเสนอแนวทางการพัฒนาการเมืองการปกครองโดยป้องกันไม่ให้เกิดการเมืองการปกครองไทยถูกแทรกแซงจากทหาร ซึ่งประสิทธิ์ ปิวาวัฒนาพานิช (2552: 19- 25) นำเสนอหลักการสำคัญอันเป็น

พื้นฐานสำคัญของระบบประชาธิปไตยคือ หลัก “ความสูงสุดของรัฐบาลพลเรือนเหนือทหาร” (Supremacy of civilian Government) ไว้ 2 ประเด็นหลัก คือ

1.3.1 หลักความสูงสุดของรัฐบาลพลเรือนเหนือทหาร (Supremacy of civilian Government Over Military Personal) ในสังคมตะวันตก โดยยึดหลักของสังคมประชาธิปไตยของประเทศตะวันตกที่เป็นสากล ที่พัฒนาแล้ว นั่นก็คือหลักอำนาจของพลเรือนเหนือทหาร เช่น สหรัฐอเมริกา เพื่อไม่ให้ทหารละเมิดสิทธิของประชาชนและล้มล้างรัฐบาลพลเรือน โดยบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เช่น ประเทศฟิลิปปินส์และเกาหลีใต้ สร้างและพัฒนาให้เป็นวัฒนธรรมการเมืองในอีกลักษณะหนึ่ง อำนาจตัดสินใจเชิงนโยบายต้องเป็นของพลเรือน ทหารเข้ายุ่งเกี่ยวกับการเมืองเพียงใช้สิทธิเลือกตั้ง ไม่ดำรงตำแหน่งในบอร์ตรัฐวิสาหกิจ อำนาจโยกย้ายเป็นอำนาจของรัฐบาลพลเรือน คือ รัฐมนตรีกลาโหมและนายกรัฐมนตรี และเป็นการป้องกัน **“มือที่มองไม่เห็นด้วย”** บทบาทการรักษาสงบเรียบร้อยภายในประเทศ ให้เป็นหน้าที่ของตำรวจและแก้ปัญหาของระบบอำมาตยาธิปไตย (Praetorian Regime) เข้ามามีอิทธิพลทางการเมืองได้ด้วย ปัญหาของการเมืองประชาธิปไตยควรแก้ด้วยกระบวนการประชาธิปไตย

1.3.2 การทำให้ทหารไทยเป็นทหารอาชีพ (Professionalism) ซึ่งเป็นแนวคิดของ Huntington ที่เสนอว่าประเทศประชาธิปไตยที่สมบูรณ์นั้น จะต้องสร้างหรือพัฒนาทหารให้เป็นทหารอาชีพ มีความเชี่ยวชาญในการป้องกันประเทศ ส่วนการบริหารราชการแผ่นดินและงานเชิงนโยบายให้เป็นหน้าที่ของรัฐบาลพลเรือน การที่ทหารเข้าแทรกแซงการเมืองโดยเฉพาะยามวิกฤตด้วยการปฏิวัติหรือรัฐประหาร โดยอ้างเหตุผลที่เป็นจุดอ่อนของรัฐบาลพลเรือนจากเหตุการณ์ในอดีตนั้นเป็นสัญลักษณ์ของความด้อยพัฒนาของประเทศนั้น ๆ ขอย้ำว่ารัฐบาลในระบบประชาธิปไตยนั้น ทหารต้องเป็นเพียงเครื่องมือ (Apparatus) หรือกลไกการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐสมัยใหม่ (Modern State) อยู่ในการบังคับบัญชาของรัฐบาล โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นหัวหน้าสูงสุดขององค์กร ในระบอบประชาธิปไตย ทหารจะต้องเป็นทหารของปวงชนชาวไทยด้วย

จึงควรมียุทธศาสตร์ปรับสร้างและพัฒนาระบบให้ทหารเป็นทหารอาชีพ ภายใต้หลักความเชื่อความสูงสุดของรัฐบาลพลเรือนเหนือทหาร เพื่อป้องกันการแทรกแซงของทหารต่อรัฐบาลประชาธิปไตย ปัญหาการบริหารของรัฐบาลประชาธิปไตย ต้องแก้ด้วยกระบวนการประชาธิปไตย

1.4 ตัวแบบการสร้างความปลอดภัยที่สมานฉันท์

หลังเหตุการณ์รัฐประหาร 19 กันยายน 2549 การเมืองประชาธิปไตยวิกฤตเกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรงจนพัฒนาไปเป็นการเมืองเชิงสัญลักษณ์ การเมืองเรื่องสีที่ดูจะหาทางออกไม่ได้ “ถ้าไม่มีการปรองดองสมานฉันท์ประเทศไทยต้องเกิดการฆ่ากันอีก” (วัฒนา เมืองสุข, 2554: 11) ตามพจนานุกรมตีความคำว่า “ปรองดอง” หมายถึงกระบวนการยอมขอมกัน ที่ต้องปรองดองเพราะสังคมเกิดความแตกแยกทางความคิด แต่สามารถปรองดองได้เพราะมีจุดร่วมกัน เพราะมีความเป็นชาติเดียวกัน เป็นการขัดแย้งทางความคิดและแก้ปัญหาโดยใช้เครื่องมือผิดทำให้เกิดการปะทะเสียเลือดเนื้อของคนไทยด้วยกัน การปรองดอง(Reconciliation)ซึ่งแปลว่า Coming Together ไปด้วยกันเป็นกระบวนการฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มสังคมไม่ใช่เรื่องของบุคคลใด ตระกูลใด หรือพรรคการเมืองใดกับบุคคลหนึ่ง ตระกูลหนึ่ง พรรคการเมืองหนึ่ง เป็นกระบวนการทางสังคมที่จะต้อง “ขับเคลื่อน” กันไปทั้งหมด (โตมร ศุขปรีชา, 2554: 26) ที่จะต้องยอมขอมประนีประนอม ไม่แก่งแย่งในทางที่รุนแรง ผลประโยชน์ คือ มูลเหตุให้เกิดความขัดแย้งมากที่สุด “ปรองดองเมื่อได้ผลประโยชน์ ปองร้ายเมื่อขัดแย้ง นักการเมืองพูดได้ทุกอย่าง นอกจากเรื่องจริง ธรรมะยอมชนะอธรรม ความชั่วร้ายต้องทำลายด้วยระบบคุณธรรม” วัฒนา เมืองสุข, (2554: 11) ได้เสนอเครื่องมือสร้างความปรองดองไว้ 3 ขั้นตอน คือ (1) การเริ่มด้วยการแสวงหาความจริงตอนนี้ได้มีการตั้งคณะกรรมการอิสระ ตรวจสอบและค้นหาความจริงเพื่อการปรองดองแห่งชาติ (คอป.) (2) การเยียวยา และ(3) การใช้หลักยุติธรรมเปลี่ยนผ่าน (Transitional Justice) และกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) ในขณะที่โคทม อารียา (2554: 7) ให้ข้อเสนอมว่า การปรองดองจะเกิดขึ้นได้ต้องมีปณิธานทางการเมือง การทำงานอย่างเป็นระบบและจริงจัง ตลอดจนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนอย่างกว้างขวาง โดยใช้การสานเสวนา ที่ถ้อยทีถ้อยรับฟังไม่ด่วน

ตัดสินใจ (Using Dialogue Approach) ที่อิสระเป็นกลาง เน้นการเสนอแนะกระบวนการการเปลี่ยนแปลงสังคมการเมืองที่ทุกท่านเห็นพ้อง และเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วม (Participatory) ในวงกว้างทั้งระดับชุมชน จังหวัด ภูมิภาคและประเทศ กรอบการทำงานจะต้องอยู่ในครรลองประชาธิปไตย (Democratic Process) มีพระมหากษัตริย์ตามรัฐธรรมนูญ (Constitutional Monarchy) ยึดถือการปกครองของกฎหมาย (Rule of Law) เป็นการขับเคลื่อนของประชาชนและการร่วมกันสร้างสัญญาประชาคม

2. ตัวแบบการพัฒนาคน (ประชาชน) เพื่อพัฒนาประชาธิปไตย

2.1 การพัฒนาวัฒนธรรมและการมีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อสร้างการเมืองภาคพลเมือง

การพัฒนาคนหรือประชาชนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยมีประเด็นสำคัญอยู่ 2 ประเด็น คือวัฒนธรรมทางการเมืองที่ท่าอย่างไรที่จะทำให้ประชาชนคนไทยมีวัฒนธรรมที่สอดคล้องเหมาะสมกับวัฒนธรรมประชาธิปไตยที่ควรจะเป็นอันได้แก่ การหล่อหลอมความรู้ความเข้าใจ อุดมการณ์ ทศนคติ และค่านิยมที่เป็นแนวโน้มของการรับรู้ อารมณ์ความรู้สึก และประเมินคุณค่าที่ส่งผลต่อพฤติกรรมที่ส่งผลต่อกระบวนการทางการเมืองประชาธิปไตยที่ถูกต้อง ซึ่งประมวล รุจนเสรี (2551: 129-132) กล่าวไว้ว่า วัฒนธรรมทางการเมืองใหม่ในสังคมประชาธิปไตยก็คือ การกำหนดค่านิยมใหม่ทางการเมือง เพื่อนำไปสู่ความเป็นสังคมประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ ซึ่งต้องมีลักษณะและองค์ประกอบสำคัญ คือ ต้องทำให้เกิดการปฏิบัติร่วมกันทางการเมืองด้วยความสมานฉันท์ และส่งเสริมภาคประชาสังคมในการตัดสินใจทางสังคมด้วยตนเอง ต้องนำมาซึ่งแนวทางที่ทำให้เกิดเสียงส่วนใหญ่ทางการเมือง ที่มุ่งทำให้ค่านิยมพื้นฐานได้เป็นจริง เกิดโครงการปฏิบัติทางการเมืองที่สอดคล้องกับค่านิยมพื้นฐานนั้น ต้องส่งเสริมให้เกิดการอภิปรายสาธารณะอย่างต่อเนื่องอย่างชัดเจน เพื่อต่อสู้อภิปรายผลประโยชน์ และมีการกระตุ้นให้เกิดการถกเถียงกันเพื่อนำไปสู่ความเข้าใจร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรม ต้องการพื้นที่สาธารณะเพื่อการอภิปรายอันจะนำไปสู่ความเข้าใจ ความสมัครใจ ที่จะทำให้เกิดการแก้ไขความขัดแย้งที่มีอยู่อย่างสมดุล

วัฒนธรรมการเมืองใหม่ในสังคมประชาธิปไตยจะสร้างค่านิยมทางการเมืองให้เกิดมีความชอบธรรมและทำให้คงอยู่ต่อไป เพื่อเป็นแกนกลางในทางความคิด ในการพัฒนา

โครงสร้างทางการเมือง การจัดระเบียบการเมือง การวางระบบรัฐ ระบบตลาด ระบบประชาสังคมแบบร่วมกันตัดสินใจ จัดกรอบทางการเมืองต่าง ๆ ทั้งทางนิติธรรม สถาบัน และโครงการดำเนินงานต่าง ๆ หากสร้างกระบวนการร่วมตัดสินใจทางการเมืองระหว่างรัฐตลอดภาคประชาสังคม ให้ยังลึกลงถึงแก่นแท้ได้ จะส่งผลให้เกิดเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองที่แข็งแกร่งและยั่งยืน เป็นประชาธิปไตยที่มีเสถียรภาพ ซึ่งต้องประกอบด้วยพลเมืองที่มีลักษณะ (1) มีความไว้วางใจซึ่งกันและกันในหมู่ประชาชนด้วยกัน (2) มีการแสดงความคิดเห็นที่ผูกพันกับค่านิยมในระบบการเมืองที่เขาเกี่ยวข้องอยู่ (3) เข้าไปมีส่วนร่วมและปฏิบัติการทางการเมืองอย่างรับผิดชอบต่อระบบการเมือง (4) ยอมรับในความแตกต่างอย่างจริงจัง (5) สามารถเชื่อมโยงความขัดแย้งปัญหาทางเทคนิคกับความเห็นพ้องในความเชื่อพื้นฐานทางประชาธิปไตย และ (6) สามารถแยกความเห็นที่แตกต่างกันทางการเมืองแต่ต้องมีการยอมรับในความเป็นมนุษย์

ด้วยลักษณะพลเมืองข้างต้น หากสังคมใดมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม การสร้างวัฒนธรรมใหม่ในสังคมประชาธิปไตย จะต้องเพิ่มเติมมาตรการที่มนุษย์ทุกคนต้องสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการอภิปรายสาธารณะของชุมชน มีความไว้วางใจ ยอมรับในความแตกต่างและยอมรับซึ่งกันและกัน ขั้นต่ำสุดต้องเป็นประชาธิปไตยที่มีคุณธรรมอยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมที่ยึดถือความดีงาม วัฒนธรรมชนเผ่า วัฒนธรรมอุดมคติ วัฒนธรรมศาสนานิยม ภายใต้หลักการการยอมรับในความแตกต่างทางวัฒนธรรมดังกล่าว มีการยอมรับเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของผู้อื่น มีการยอมรับประชาธิปไตยในนิติรัฐ ที่ใช้เป็นหลักการพื้นฐานร่วมกันของประชาชนทุกคนและสร้างโอกาสที่เท่าเทียมกันในการมีส่วนร่วมด้านทรัพยากรธรรมชาติ

จากที่กล่าวมาหากประชาชนในประเทศมีวัฒนธรรมทางการเมืองที่ถูกต้องเหมาะสม ก็ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ คือ การใช้สิทธิเลือกตั้ง การรณรงค์หาเสียง การจัดตั้งและการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม การร่วมกิจกรรมชุมชน การติดต่อเป็นการส่วนตัวกับเจ้าหน้าที่รัฐหรือนักการเมือง การพูดจาปรึกษาเรื่องการเมือง การวิ่งเต้น (Lobby) และการเดินขบวนเรียกร้อง (วิศาล ศรีมหาโร, 2553: 6) และเกี่ยวข้องกับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน เรียงลำดับจากต่ำสุดไปหาสูงสุด

ซึ่ง บวรศักดิ์ อุวรรณโณ (2549: 29-30) อธิบายไว้ว่า (1) ระดับการให้ข้อมูล (2) ระดับการเปิดรับความคิดเห็นของประชาชน (3) ระดับการศึกษาหรือ (4) ระดับการวางแผนร่วมกัน (5) ระดับการร่วมปฏิบัติ และระดับการควบคุมโดยประชาชน ในขณะที่ วิชัย ตันศิริ (2551: 32-33) ให้ข้อเสนอว่าการมีส่วนร่วมทางการเมือง คือคุณสมบัติที่สำคัญของ “ความเป็นพลเมือง” ในความหมายของระบบประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง การจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองจะต้องประกอบด้วย 3 รูปแบบ คือ (1) การสอนโดยตรงในสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วยวิชาหน้าที่พลเมือง ศิลปธรรม (Civics) ประวัติศาสตร์และความพลเมือง (2) การมีส่วนร่วมกิจกรรมภาคสังคม เช่น เอ็นจีโอ สมาคมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และ (3) การมีส่วนร่วมทางการเมืองทุกระดับ

2.1 การสร้างและพัฒนาจิตวิญญาณสาธารณะ (Public Making)

การสร้างและพัฒนาจิตวิญญาณสาธารณะหรือจิตสาธารณะ ซึ่งวีรบุรุษวีรสารทศกุล (2552: 4-9) กล่าวสรุปไว้ว่า เพื่อยกระดับการเมืองภาคประชาชนให้เป็นการเมืองภาคพลเมือง พลเมืองก็อาจจะต้องปฏิรูปสาธารณะสร้างสิ่งใหญ่กว่ากลุ่มของปัจเจกที่มีปัญหาเหมือนกัน หรือมีผลประโยชน์เฉพาะสถาบันต่างๆ สามารถช่วยให้พลเมืองที่พยายามจะสร้างสาธารณะที่แท้จริงผ่านการกระทำร่วมกันด้วยแนวทางก่อรูปของสาธารณะแบบประชาธิปไตย ซึ่งมีความจำเป็นที่พวกเขาต้องเข้าใจเรื่องการกระทำของสาธารณะ สร้างความเข้มแข็งให้กับชีวิตสาธารณะในชุมชนของตนเองด้วย การเห็นการปกครองตนเอง ซึ่งหมายถึงการมีพฤติกรรมของการตัดสินใจร่วมกันในปัญหาสำคัญสาธารณะคือบุคคลแต่ละคนรวมกัน เพื่อสร้างการเมืองแบบใหม่ (Reinventing Politics)

2.2 การพัฒนาชุมชนหรือสังคมให้เป็นประชาสังคม (Civil Society)

การพัฒนาการเมืองการปกครองไทย การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นหรือสังคมให้เป็นสังคมประชาสังคม หรือชุมชนเข้มแข็งซึ่งสุชาติ ศรียารัตน์ (2550: 1-18) อธิบายไว้สรุปได้ว่า การเมืองในระบบประชาธิปไตยในยุคปัจจุบันมองอย่างย่อส่วนให้เหลือเพียงกระบวนการเลือกตั้ง เพื่อให้ได้มาซึ่ง “รัฐที่ดี” แต่ควรเป็นเรื่องของการจัดวางความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐ (State) กับประชาสังคม (Civil Society) ที่จะต้องเชื่อมโยงสัมพันธ์กันและมีการกำหนดบทบาทที่สร้างสรรค์ เพื่อเป้าหมายร่วมกันของ

สังคมนการเมืองโดยรวม เวลานี้ประชาธิปไตยแบบเลือกตัวแทน “ประชาธิปไตยแบบตัวแทน (Representative Democracy)” มาถึงทางตันแก้ปัญหาวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ไม่ได้และเกิดความขัดแย้งแย้งซึ่งพื้นที่ทางอำนาจที่รุนแรง ภาคส่วนต่าง ๆ เริ่มปฏิเสธการนำของรัฐบาลมากขึ้นเรื่อย ๆ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ลงตัวระหว่างรัฐกับประชาสังคมเป็นสิ่งแปลกแบบกันไม่ได้ เพราะแต่ละองค์การการเมืองมีบริบททางวัฒนธรรม ค่านิยม วิถีชีวิต และพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ที่แตกต่างกัน รัฐไม่ควร “แข็งตึง” จนมีอำนาจล้นฟ้า ประชาสังคมอันหมายถึงประชาชนและสังคมชุมชนทุกระดับก็ไม่ควร “อ่อนแอ” จนช่วยเหลือตนเองไม่ได้ และก็ไม่ได้หมายความว่าประชาชนใหญ่จวนไม่จำเป็นต้องมีรัฐ ต้องลด “การเมืองบนถนน (Street Politics)” เพิ่มการเมืองที่ต่อสู้ใน “การเมืองรัฐสภา (Parliamentary system)” ให้มากขึ้น การผ่านนโยบายเรื่องใด ไม่ใช่ได้ด้วยการประท้วง (Protests) เพียงอย่างเดียวทำการเมืองของพรรคการเมืองและนักการเมือง (Party Politics) ให้มาเป็นการเมืองของพลเมือง (Civil Politics) จำต้องสร้างสังคมให้เป็นให้เป็นสังคมนการเมืองซึ่งเป็นเรื่องของการจัดความสัมพันธ์กับประชาสังคม หรือสังคมพลเมือง อันประกอบด้วยครอบครัว กลุ่มชุมชนทั้งในรูปของสังคมนชุมชน (Gesell Schaft) และสังคมนองค์กร (Gemein Schaft) อย่างลงตัวเหมาะสมปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ใหม่ (New Parachgm) โดย ทำความเข้าใจประชาธิปไตยที่เน้น “จิตสำนึกกร่วม” บนฐานของความเป็นชุมชนหรือความเป็นส่วนรวม สาธารณะ ประชาสังคมหรือชุมชนเข้มแข็งขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่างเช่น ระดับความรู้ของประชาชน ระดับรายได้ทางเศรษฐกิจ ชีตความสามารถในการจัดตั้งรวมตัวกัน ความพร้อมด้านจิตสำนึกทั้งระดับปัจเจกและชุมชนรวมทั้งอิทธิพลจากวัฒนธรรม ค่านิยมดั้งเดิม ฯลฯ และปัจจัยที่จำเป็นสองประการ คือ การสร้างเครือข่ายและชุมชนนโยบายระหว่างรัฐกับประชาสังคมให้เกิดขึ้นทั้งสังคมและการสร้างวัฒนธรรมพลเมืองในระดับปัจเจกบุคคล อาจทำได้โดยการเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายของภาคส่วน ผู้นำและปัญญาชนครอบครัว สถาบันการเมือง สถาบันการศึกษา และสื่อมวลชน ในขณะที่ เสรี พงศ์พิศ (2553 : 7) กล่าวเสริมว่าการปฏิรูปประเทศไทยด้วยการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ต้องอาศัยกรอบเงื่อนไขสังคมไทย จะต้องมึเป้าประสงค์ (Purpose) ที่ชัดเจนว่า “ประเทศไทยจะ

พึ่งตนเองได้อย่างไร” เข้าใจคือการเรียนรู้ มียุทธศาสตร์การพัฒนา ภายใต้หลักธรรมาภิบาล และเครือข่ายประชาสังคม

3. ตัวแบบการพัฒนาประชาธิปไตยเชิงระบบและคน (ประชาชน) ไปพร้อม ๆ กัน

ตัวแบบแนวคิดการพัฒนาประชาธิปไตยที่มีลักษณะทั้งเชิงระบบและคน ซึ่งหมายถึงประชาชนในประเทศที่จะต้องพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน ข้อเสนอดังกล่าวได้แก่

3.1 การสร้างชนชั้นกลางให้เป็นฐานเสียง และสร้างชาวชนบทให้เป็นฐานนโยบาย ข้อเสนอดังกล่าวอันสืบเนื่องมาจาก “ทฤษฎีสองนคราประชาธิปไตย” ซึ่งเป็นทฤษฎีอันคลาสสิกของอเนก เหล่าธรรมทัศน์ (2538: 7-53) ที่ได้ข้อสรุปว่า ปัญหาประชาธิปไตยแบบตัวแทนของไทย แม้สังคมไทยจะมีโครงสร้าง สถาบัน และกระบวนการทางการเมืองที่เป็นสมัยใหม่ แต่กลับไม่พัฒนาเพราะว่า สังคมไทยมีปัญหาตกค้างมาจากสังคมเกษตรกรรมดั้งเดิม คือการมีวัฒนธรรมทางการเมืองที่ขัดขวางประชาธิปไตยอยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์ คนชนบทซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศหรือจำนวนเสียงที่มีมากกว่า ซึ่งไม่ค่อยมีคุณภาพแต่กลายมาเป็น “ฐานเสียง” หรือผู้ตั้งรัฐบาล ในขณะที่คนในเมืองผู้เป็นเสียงส่วนน้อยแต่เป็นพลเมืองผู้ตื่นรู้ มีการศึกษาดีที่กลายเป็น “ฐานนโยบาย” มีเสียงที่ดังมีคุณภาพที่มากกว่าลงคะแนนเสียงเลือกตั้งโดยการเลือกนโยบาย เป็นผู้มั่งคั่ง มีคุณภาพ ที่เป็น “ผู้ล้มรัฐบาล” ที่ตั้งขึ้นโดยเสียงที่ไม่มีคุณภาพของคนชนบท หรือหลังจากการเลือกตั้งทั่วไปและมีการจัดตั้งรัฐบาลโดยคนชนบท คนในเมืองจะออกมาไล่หรือล้มรัฐบาล ข้อเสนอสำคัญคือ การมุ่งสร้างหรือพัฒนาปรับดุลทางการเมือง โจทย์คือทำอะไรไม่ให้คนชนบทตั้งรัฐบาล และคนในเมืองคอยล้มรัฐบาล ทำอย่างไรที่จะทำให้คนในเมืองผู้มีคุณภาพเป็นทั้งฐานนโยบายและฐานเสียง และสามารถลากพาให้คนชนบทเลือกตั้งโดยมีฐานคิดเชิงนโยบาย และเลือกตั้งด้วยอุดมการณ์ จึงควรออกแบบโครงสร้างสถาบันทางการเมืองและกระบวนการทางการเมือง บนโจทย์ที่ต้องการทำให้เสียงที่มีคุณภาพของคนในเมืองเป็นทั้งฐานนโยบายและฐานเสียงไปพร้อม ๆ กัน โดยการสร้างและพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ขยายมิติของการสร้างพัฒนาและจรรโลงประชาธิปไตยมาสู่ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ ประชาธิปไตยทางตรง ในแนวทางการมีส่งเสริมให้เกิดกลุ่มองค์กรประชาสังคม แต่ข้อเสนอแนะ

ดังกล่าวมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วใน 15 ปี ต่อมาพิจารณาได้ค่อนข้างชัดเจนจากสถานการณ์ทางการเมืองหลังเหตุการณ์ 19 กันยายน 2549 จนมาถึงเหตุการณ์ 19 พฤษภาคม 2553 ที่เราเห็นคนชนบทลุกขึ้นเดินประท้วงเพื่อจะล้มรัฐบาล ชนชั้นกลางพยายามปกป้องรัฐบาล สังคมชนบทและชุมชนท้องถิ่นคือความหวังและทางรอดของประชาธิปไตยไทย ชนบทและชุมชนท้องถิ่นกลับถูกให้คุณค่าเสียใหม่ว่าเป็นฐานสำคัญในการสร้างประชาธิปไตย เพราะหัวใจของประชาธิปไตยอยู่ที่ทำอย่างไรให้เป็นการปกครองของประชาชนคนสามัญและโดยประชาชนคนธรรมดาให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2554: 19) ประชาชนควรเข้ามาปฏิรูปประชาธิปไตยด้วยตนเองได้แล้ว

3.2 การสร้างประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจให้เป็นรากฐานประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ ซึ่งเสนอโดย วิชิตพงศ์ ณ ป้อมเพชร์ (2552: 11-25) โดยสรุปว่า ในกรณีนี้มีความปรารถนาที่จะมีการปรองดองในระบบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ สังคมนั้นจะต้องดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนโดยทำการปรับพื้นฐานทาง “วัฒนธรรม” ซึ่งหมายถึงความรู้สึกนึกคิดหรือทัศนคติทางสังคม ให้สอดคล้องกับประชาธิปไตยซึ่งในระหว่างนั้นจะต้องยอมรับโครงสร้างและกลไกการปกครองที่อาจจะไม่มีลักษณะที่เป็น “ประชาธิปไตย” ไปพลางก่อนประชาธิปไตย มิได้หมายความว่าเพียงรัฐธรรมนูญซึ่งบัญญัติกติกาการปกครองเท่านั้น หากรวมถึงวัฒนธรรมของสังคม ตลอดจนจิตสำนึกและทัศนคติของบุคคลในสังคมด้วย ประชาธิปไตยที่สมบูรณ์นั้นประชาชนในประเทศจะต้องมีทัศนคติทางสังคมและเศรษฐกิจที่เป็นประชาธิปไตย “ทัศนคติทางสังคมและเศรษฐกิจ” ซึ่งหมายความรวมทั้งโครงสร้างและกลไกเป็นองค์ประกอบของ “ประชาธิปไตย” ประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจเป็นรากฐานของประชาธิปไตยทางการเมืองที่ตอบสนองความปรารถนาตามธรรมชาติของมนุษย์ คือความสมบูรณ์ในการดำเนินชีวิต “โครงสร้างและกลไกของสังคมคือระบบการเมือง ขณะที่ความสุขสมบูรณ์ของสมาชิกในสังคมเป็นเรื่องของระบบเศรษฐกิจและการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดคือทัศนคติทางสังคม” ประชาธิปไตยทาง

เศรษฐกิจ ประกอบด้วยสาระสำคัญ 3 ประการ คือ (1) บุคคลและกลุ่มบุคคลในสังคมมีสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคในโอกาสที่จะดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจตามทิศทางและขอบเขตที่กฎหมายบ้านเมืองได้บัญญัติไว้ (2) ความถูกต้องเหมาะสมและเป็นธรรมในการแบ่งสรรสวัสดิ์ส่วนของมูลค่าเพิ่มในระหว่างบุคคลและกลุ่มบุคคลผู้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต ที่มีส่วนร่วมในการผลิตสินค้าและบริการที่สร้างมูลค่าเพิ่ม และ(3) การมีระบบสวัสดิการสังคมที่เข้มแข็ง สมบูรณ์แบบเพื่อสร้างความเป็นธรรมและเท่าเทียมให้แก่บุคคลและกลุ่มบุคคลซึ่งมีขีดความสามารถและโอกาสที่แตกต่างกันโดยธรรมชาติ จึงควรพัฒนาเศรษฐกิจให้เข้มแข็งเป็นรากฐานของประเทศที่เสริมด้วยการพัฒนาทักษะทางสังคมที่เป็นประชาธิปไตยไทย โดยที่ส่วนทั้งสองทำหน้าที่รองรับและเป็นตัวกำหนดการเมืองประชาธิปไตยที่เข้มแข็งจากระดับน้อยขึ้นสู่ระดับชาติ

บทส่งท้าย

การที่เราจะศึกษาเพื่อหาแนวทางการพัฒนาการเมืองการปกครองไทยนั้น มีความจำเป็นจะต้องย้อนไปศึกษาหรือพิจารณาประวัติศาสตร์ที่จะเป็นการอธิบายปัจจุบันและหาคำตอบให้อนาคต โดยที่การเมืองการปกครองไทยนับตั้งแต่สมัยสุโขทัย ซึ่งเป็นแบบพ่อปกครองลูก สมัยอยุธยา กรุงธนบุรี และรัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ต่อมาสมัยรัชกาลที่ 4 เริ่มรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกมาใช้โดยการเซ็นสัญญาเบาว์ริง เศรษฐกิจเปลี่ยนจากแบบยังชีพมาเป็นระบบตลาด “ทำมาหากินมาเป็นทำมาค้าขาย” พุทธศาสนาคือศูนย์รวมจิตใจคนไทย เชื้อกฎแห่งกรรมและสะสมบุญเพื่อชีวิตที่ดีภายภาคหน้า ระบบราชการเริ่มมีการนำเอาระบบคุณธรรมมาแทนระบบอุปถัมภ์เป็น “การเมืองราชาธิปไตย” สมัยรัชกาลที่ 5 มีการปฏิรูปการปกครองและปฏิรูปสังคมไทย ยกเลิกไพร่และทาส สังคมมีความเหลื่อมล้ำ ผู้มีการศึกษาเริ่มไม่พอใจสภาพสังคมด้วยการขยายความคิดการปกครองประชาธิปไตยในระบบรัฐสภาและเป็นเหตุที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 การเมืองไทยเกิดวิกฤตการณ์

14 ตุลาคม 2516 , 6 ตุลาคม 2519 และ 17-21 พฤษภาคม 2535 จนนำไปสู่การปฏิรูปการเมืองได้รัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2540 จาก พ.ศ. 2475 – 14 ตุลาคม 2516 เป็นการเมืองการปกครองที่เป็น “ระบบอำมาตยาธิปไตย” หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 อำนาจการเมืองการปกครองถูกถ่ายเทจากกลุ่มข้าราชการมาที่ “กลุ่มธุรกิจ” เงินเข้ามามีบทบาททางการเมืองจนเกิดการเมือง “ระบบชนาธิปไตย” และเกิดรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 ได้รัฐธรรมนูญปี 2550 ดำเนินมาจนเกิดเป็นความขัดแย้งแตกแยกของสังคมไทยอย่างรุนแรงกลายเป็น “การเมืองเชิงสัญลักษณ์หรือการเมืองแบบพลังมวลชน” การเมืองการปกครองของประวัติศาสตร์ชาติไทย จาก “ราชาธิปไตย อำมาตยาธิปไตย ชนาธิปไตย” สู่อำนาจพลังมวลชนและการเมืองเชิงสัญลักษณ์” ประสบปัญหาตามมามากมาย ทั้งปัญหาเชิงระบบ อันได้แก่สถาบันการเมืองการปกครอง รัฐธรรมนูญ สถาบันนิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการ กลไกรัฐธรรมนูญระบบราชการ กลุ่มผลประโยชน์และพรรคการเมือง ปัญหาคอนกทางการเมือง(ประชาชน) อันได้แก่ หลักอุดมการณ์ ประชาญาหรือสิ่งยึดถือ หรือวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมและการมีส่วนร่วมทางการเมือง 80 ปี ของความเป็นประชาธิปไตย สังคมมีการเรียกร้องการปฏิรูปประเทศไทยเพื่อสร้างความปรองดองและสมานฉันท์มาจนปัจจุบัน ของความเป็นประชาธิปไตยตัวแทนที่มีจุดอ่อน และเรียกร้องประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมและประชาธิปไตยแบบปรีกษาหารือ แนวคิดการพัฒนาการเมืองการปกครองมีหลายทัศนะตั้งแต่การทำให้เป็นสังคมอุตสาหกรรม การทำให้ทันสมัย การเสริมสร้างรัฐชาติ การใช้นโยบายชาตินิยม การพัฒนาระบบการบริหารและกฎหมาย การระดมมวลชน และการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการสร้างสรรค์ระบอบประชาธิปไตย ข้อเสนอที่เป็นจุดประสงค์ของบทความดังกล่าวเป็นตัวแบบทางเลือกการพัฒนาประชาธิปไตยไทยที่จะเปลี่ยนไปสู่การสร้างยุทธศาสตร์ แผนโครงการและกิจกรรม มีตัวแบบการพัฒนาเชิงระบบได้แก่ตัวแบบการวิเคราะห์เชิงโครงสร้างทางการเมืองการปกครอง การปฏิรูปโครงสร้างเชิงอำนาจ การป้องกันไม่ให้เกิดการเมืองถูกแทรกแซงโดยอำนาจนอกระบบและตัวแบบการสร้างความปลอดภัยสมานฉันท์ ตัวแบบที่เป็นการพัฒนาคนหรือประชาชนทางการเมือง คือการพัฒนาวัฒนธรรมและการมีส่วนร่วมทางการเมือง การสร้างและพัฒนาจิตวิญญาณสาธารณะและการพัฒนาชุมชนหรือสังคม

ให้เป็นประชาสังคม และตัวแบบที่เป็นทั้งเชิงระบบและคนคือ การสร้างชนชั้นกลางให้เป็นฐานเสียงและสร้างชนบทให้เป็นฐานนโยบายและการสร้างประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจให้เป็นรากฐานการพัฒนาประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ จะเลือกตัวแบบใดที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาความขัดแย้งในระดับมโนทัศน์(Ideals) และกระบวนทัศน์(Paradigms) ทางการเมืองก็ขึ้นอยู่กับบริบทหรือภูมิสังคมของพื้นที่นั้นๆ

เอกสารอ้างอิง

จำนง ศรีนคร และอสิณ เวียงจันทร์พงษ์. (2554, มีนาคม16). “สองนครนำกลับเมืองกรุงตั้งฝัน...ชนบทล้นล้า”. **มติชนรายวัน** :11.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2515). “การปฏิวัติที่ซับซ้อนการ” ใน **สังคมศาสตร์ปริทัศน์** กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.

----- (2538). **ข้อเสนอกรอบความคิดการปฏิรูปการเมือง**. กรุงเทพฯ : เกริกไทย.

----- (2539) . **ฝ่าทางตันการเมืองไทย**. กรุงเทพฯ: สถาบันนโยบายศึกษา.

ธิดา สาระยา. (2521). “โครงสร้างของชนชั้นในสังคมสุโขทัย,” ใน **รอบป่าธูกล** **สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย พ.ศ. 2520 – 2521**. กรุงเทพฯ: บรรพชนการพิมพ์.

ธีรยุทธ บุญมี. (2540). **ประชาธิปไตยตรวจสอบ ในจุดจบรัฐชาติสู่ชุมชนมุนธนาธิปไตย**. พิทยา ว่องกุล (บก.). กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง

----- (2539 มิถุนายน – กรกฎาคม). “ความเสื่อมของรัฐบาล,” **ดอกเบี๋ยการเมือง**. 5(207).

บวรศักดิ์ อวรรณโณ. (2539). **ปัญหาการเมืองไทยในข้อเสนอกรอบความคิดในการปฏิรูปการเมืองไทย**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย.

----- (2549). **ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม :Participatory Democracy**. กรุงเทพฯ. มปท.

- ประมวล รุจนเสรี. (2551). **ปฏิวัติวัฒนธรรม**. นนทบุรี: พรรคประชาชาติ.
- รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. (2544). **คู่มือการเมืองไทย**. กรุงเทพฯ: คบไฟ.
- ลิขิต ซีรเวคิน. (2529). **สังคมและการเปลี่ยนแปลง**. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- (2534). **การพัฒนาประชาธิปไตยในยุคปัจจุบัน," ใน เอกสารการสอน
ชุดวิชาไทยกับการปรับประเทศให้ทันสมัย สาขาวิชาศิลปศาสตร์**. นนทบุรี :
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- วิชัย ตันศิริ. (2551). **วัฒนธรรมพลเมือง**. กรุงเทพฯ : สุขุมและบุตร.
- วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์. (2552). **ประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจรากฐานของ.... สู่
ประชาธิปไตยอันสมบูรณ์**. กรุงเทพฯ : วิศวะ.
- วีรบูรณ์ วิสารทสกุล. (2552). **การเมืองเพื่อประชาชนค้นหาเสียงสาธารณะที่มี
ความรับผิดชอบ**. กรุงเทพฯ : งานดี.
- วิษณุ วัลัญญ. (ธันวาคม 2539 – มกราคม 2540). **"การเมืองไทยปัญหาและทางออก,"
เนชั่นสุดสัปดาห์**.
- วิสุทธิ โปธิแท่น. (2551). **แนวคิดพื้นฐานของประชาธิปไตย**. (พิมพ์ครั้งที่ 2).
กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์และราชกิจจานุเบกษา.
- วิศาล ศรีมหาวโร. (2553). **วัฒนธรรมการเมืองและทัศนะการมีส่วนร่วมทางการเมือง
เมืองของประชาชนภาคใต้ : กรณีศึกษาจังหวัดสุราษฎร์ธานี**. สุราษฎร์ธานี:
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- สายชล วรรณรัตน์. (2527). **"การเมืองการปกครองสมัยศรีอยุธยาและกรุงธนบุรี พ.ศ.
2231-2325," ใน เอกสารการสอนชุดวิชาประวัติศาสตร์และการเมืองไทย
สาขาวิชารัฐศาสตร์**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สมบัติ ชำรงธัญวงศ์. (2539). **การเมือง : แนวความคิดและการพัฒนา**. (พิมพ์ครั้งที่
ที่ 4). กรุงเทพฯ : เอส แอนท์ จีค.

สุจิต บุญบงการ. (2526). “การใช้ความรุนแรงทางการเมือง,” ใน เอกสารการสอน
ชุดวิชาสถาบันและกระบวนการทางการเมืองไทย. สาขาวิชารัฐศาสตร์.
 นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

----- (2536). “แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทางการเมือง,” ใน เอกสารการ
สอนชุดวิชาปัญหาพัฒนาทางการเมืองหน่วยที่ 1-7 . (พิมพ์ครั้งที่ 6). นนทบุรี
 : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สุชาติ ศรียารัตน์. (2550). “ประชาสังคมกับการพัฒนาประชาธิปไตย,” เอกสาร
ประกอบการประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ 9 ประจำปี 2550. ณ
 หอประชุมสหประชาชาติ. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

อเนก เหล่าธรรมทัศน์. (2538). **สองนคราประชาธิปไตยแนวทางการปฏิรูปทาง
 การเมืองเศรษฐกิจเพื่อประชาธิปไตย.** กรุงเทพฯ : มติชน.

อัจฉราพร กมฺุทนิสัย. (2527). “เศรษฐกิจสังคมกับการเมืองไทยสมัยรัชกาลที่ 4,” ใน
**เอกสารการสอนชุดวิชาประวัติศาสตร์สังคมและการเมืองไทยสาขาวิชา
 รัฐศาสตร์.** นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.